

**Musiikin laajan oppimäärän yksilöllis-
täminen taiteen perusopetuksessa
Viitasaaren alueen musiikkiopiston toimintamalli**

Miia Kuusela

Opinnäytetyö
helmikuu 2019
Kulttuuriala
Musiikkipedagogin (YAMK) tutkinto-ohjelma

Tekijä Kuusela, Miia	Julkaisun laji Opinnäytetyö, ylempi AMK	Päivämäärä Helmikuu 2019
	Sivumäärä 58	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Musiikin laajan oppimäärän yksilöllistäminen taiteen perusopetuksessa Viitasaaren alueen musiikkiopiston toimintamalli		
Tutkinto-ohjelma Musiikkipedagogi (YAMK)		
Työn ohjaaja Leena Pantsu		
Toimeksiantaja Viitasaaren alueen musiikkiopisto		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli luoda oppimäärän yksilöllistämisen malli Viitasaaren alueen musiikkiopistolle sekä edistää erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden osallistumista musiikin perusopetukseen. Lähtökohtana on taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän mukainen opetus. Aihe rajautuu niihin ennakoiviin toimintoihin, joita musiikkiopistossa tulisi huomioida erityistä tukea tarvitsevan oppilaan opetuksessa. Varsinaisia opetustilanteita ja opetusmenetelmiä ei käsitelty.</p> <p>Vastauksia haettiin seuraaviin kysymyksiin: mitä oppimäärän yksilöllistäminen tarkoittaa taiteen perusopetuksessa? Kuinka erilainen oppija voidaan huomioida musiikkiopistossa? Kuinka oppimäärän yksilöllistäminen toteutetaan Viitasaaren alueen musiikkiopistossa?</p> <p>Teoriaosassa käsiteltiin taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmaa, oppimäärän yksilöllistämistä, erilaisia oppijoita, oppimisen haasteita, inklusiota, opetuksen tukitoimia sekä erityismusiikkikasvatusta. Aineisto hankittiin haastatteleamalla kolmea musiikkioppilaitosta (Kuopion Konservatorio, musiikkikeskus Resonaari, Viitasalo-opisto). Haastattelun lisäksi käytiin läpi oppilaitosten oppimäärän yksilöllistämisen dokumentit. Haastattelumenetelmä oli strukturoitu sähköpostihaastattelu.</p> <p>Teoriatiedon, haastattelujen ja oppimäärän yksilöllistämisen dokumenttien pohjalta, benchmarking-prosessia hyödyntäen, luotiin malli oppimäärän yksilöllistämisen toteuttamiseksi Viitasaaren alueen musiikkiopistossa. Työn tuloksia voidaan hyödyntää muissa musiikkiopistoissa opetuksen yksilöllistämisen kehittämistyössä.</p>		
Avainsanat (asiasanat) taiteen perusopetus, opetussuunnitelma, yksilöllistäminen, erilaiset oppijat, erityispedagogiikka, inklusio		
Muut tiedot (salassa pidettävät liitteet)		

Author Kuusela, Miia	Type of publication Master's thesis	Date January 2019 Language of publication: Finnish
	Number of pages 58	Permission for web publication: x
Title of publication Individualising advanced music syllabus in the basic art education The operational model of the Music College of the Viitasaari Area		
Degree programme Master's Degree Programme in Music Pedagogy		
Supervisor Pantsu, Leena		
Assigned by Music College of the Viitasaari Area		
Abstract <p>The purpose of this study was to create a procedure for syllabus' individualisation in the Viitasaari Music College and to promote special learners' participation in the basic education of music. The basis of this study was the basic education in the arts (advanced syllabus). The topic was limited to proactive functions that are useful to take into account when arranging studies for a special learner. Actual teaching situations or methods were not discussed in this study.</p> <p>The purpose was to find answers to the following questions: What does syllabus individualisation mean in the basic education in the arts? How can special learners be taken into account in music education? How is syllabus individualisation is executed in the Viitasaari Music College?</p> <p>The theory part addressed the curricula of the basic education in the arts, individualisation of the syllabus, learners with special needs, challenges on learning, inclusion, supportive methods of teaching and special pedagogy in music. The research material was collected by conducting interviews in three music schools (Kuopio Conservatory, the Viitasalo Music College and the special music centre Resonaari). Additionally, the documents of the schools for syllabus' individualization were examined. The interview method was a structured email interview.</p> <p>Based on the interviews and research material and by utilizing a benchmarking process, the procedure for implementing syllabus individualisation in the Viitasaari Music College was created. The conclusions of this study can be utilized in other music schools in the development individualised education.</p>		
Keywords/tags (subjects) basic education in the arts, curricula, individualisation, learners with special needs, special pedagogy, inclusion		
Miscellaneous (Confidential information)		

Sisältö

1 Johdanto	3
2 Erilainen oppija ja yksilöllistäminen opetuksessa	5
2.1 Lähtökohdat yksilöllistämiseksi	5
2.2 Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelma	7
2.3 Oppimäärän yksilöllistäminen taiteen perusopetuksessa	8
2.4 Erityismusiikkikasvatus	12
2.5 Perusopetuksen kolmiportaisen tuen malli	14
2.6 Erilaiset oppijat ja oppimisen haasteita	17
2.7 Inklusio, esteetön oppimisympäristö, tukitoimet ja apuvälineet	19
3 Tutkimuksen toteutus	23
3.1 Aineistonkeruu ja haastattelun toteutus	24
3.2 Aineiston analyysi ja haastatteluiden tulokset	27
4 Viitasaaren alueen musiikkiopiston toimintamalli musiikin laajan oppimäärän yksilöllistämisestä	31
4.1 Benchmarking-menetelmän hyödyntäminen	32
4.2 Oppimäärän yksilöllistämisen toimenpiteet käytännössä	34
4.2.1 Uuden opetussuunnitelman tekeminen	34
4.2.2 Oppimäärän yksilöllistäminen opetussuunnitelmassa	37
4.2.3 Tiedottaminen	38
4.2.4 Erityisopetuksen vastuuopettaja ja henkilökohtainen opiskelusuunnitelma	39
4.2.5 Arviointi, tukitoimet ja apuvälineet	41
4.2.6 Papun muskari ja oppilasvalinta	45
5 Pohdinta	46
Lähteet	50
Liitteet	54
Liite 1. Saatekirje ja haastattelukysymykset	54

Liite 2. Lomake: henkilökohtainen opiskelusuunnitelma, Viitasaaren alueen musiikkiopisto.	55
--	----

Liite 3. Tiivistelmä oppimäärän yksilöllistämisen toimenpiteistä Viitasaaren alueen musiikkiopistossa.....	58
--	----

Taulukot

TAULUKKO 1. Oppimäärän yksilöllistäminen, suunnitellut muutokset.	36
--	----

1 Johdanto

Jokaisella ihmisellä on oikeus mielekkääseen harrastukseen. Tämä oikeus taataan muun muassa Suomen perustuslaissa, YK:n lasten oikeuksien sopimuksessa sekä YK:n yleissopimuksessa vammaisten henkilöiden oikeuksista. Musiikkiopistoissa tarjottavan taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän mukaisen opetuksen on perinteisesti ajateltu olevan vain erityislahjakkaille oppilaille, jotka kykenevät opiskelemaan opetussuunnitelman mukaisesti. Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän mukaiset opinnot ovat kuitenkin kaikkien oikeus.

Opetushallitus antoi uudet taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän mukaiset opetussuunnitelman perusteet vuonna 2017. Kun Viitasaaren alueen musiikkiopiston opetussuunnitelmatyö alkoi, nostettiin opetussuunnitelmatyöryhmän kokouksissa esille erityistä tukea tarvitsevat oppilaat ja oppimäärän yksilöllistäminen. Viitasaaren alueen musiikkiopiston tahtotila oli luoda toimintamalli erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetuksen järjestämiseksi. Varsinaiset opetussuunnitelman perusteet eivät antavat musiikkiopistoille vain vähän työkaluja oppimäärän yksilöllistämiseen, toisin kuin esimerkiksi perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2017, 11.)

Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa oppimäärän yksilöllistäminen on mainittu ensimmäistä kertaa 2000-luvun alussa. Oppimäärän yksilöllistäminen järjestetään monissa musiikkioppilaitoksissa joustavin menettelyin ilman selkeää toimintamallia. Myöskään Viitasaaren alueen musiikkiopistossa ei ole ollut sovittuja käytänteitä erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetuksen järjestämiseksi. Tämän opinnäytetyön tarkoitus on luoda Viitasaaren alueen musiikkiopistolle toimintamalli erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetuksen järjestämiseksi, jotta pystymme aidosti ottaa huomioon inklusion periaatteet. Uuden taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman valossa Viitasaaren alueen musiikkiopiston tahtotila on toimia inklusion periaatteen mukaisesti erityistä tukea tarvitsevat oppilaat

huomioiden, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kunnioittaen. Uudet taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän mukaiset opetussuunnitelman perusteet astuivat voimaan 1.8.2018.

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, jonka tavoitteena on teoriatietoa, tutkimusaineistoa ja benchmarking-menetelmää hyödyntäen luoda Viitasaaren alueen musiikkiopistoon malli erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetuksen järjestämiseksi. Viitasaaren alueen musiikkiopisto on tämän työn tilaaja. Opinnäytetyö pyrkii vastaamaan seuraaviin kysymyksiin tapausesimerkin kautta:

1. Mitä musiikin oppimäärän yksilöllistäminen tarkoittaa taiteen perusopetuksessa?
2. Kuinka erilainen oppija voidaan huomioida musiikkiopistossa?
3. Kuinka oppimäärän yksilöllistäminen toteutetaan Viitasaaren alueen musiikkiopistossa?

Opinnäytetyön tarkoituksena on edistää erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden osallistumista musiikin laajan oppimäärän mukaiseen taiteen perusopetukseen. Tavoitteena on myös herättää keskustelua oppimäärän yksilöllistamisestä taiteen perusopetuksessa. Keskustelua käydään aktiivisesti tälläkin hetkellä, siitä esimerkkeinä Kuopion konservatorion hallinnoima *Inclusive Pedagogy in Arts – Europe* -hanke (1.9.2017–31.3.2019) sekä taiteen perusopetuksen kehittämishanke *Erytystä taiteen perusopetusta Helsingissä 2017–2020*. Ensin mainitussa hankkeessa tavoitteena on edistää erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten yhdenvertaista mahdollisuutta saada tavoitteellista taidekasvatusta niin Suomessa ja Euroopassa. (Inclusive Pedagogy in Arts-Europe -hankkeen esittely.) Jälkimmäisessä hankkeessa vastuullisena toimijana on musiikkikeskus Resonaari Helsingissä, joka on tehnyt uraa uurtavaa työtä erityismusiikkikasvatuksen parissa jo yli 20 vuotta. Hankkeen tavoitteena on kehittää toimintamalleja ja pedagogiikkaa erityisille oppijoille suunnattuun taiteen perusopetukseen. Samoin hankkeessa luodaan valmiuksia oppimissuunnitelman laatimiseen. (Erytystä taiteen perusopetusta Helsingissä-hankkeen esittely.) Opinnäytetyöni avulla voidaan luontevasti lisätä keskustelua erilaisista oppijoista, oppimäärän yksilöllistamisestä ja erityismusiikkikasvatuksesta.

Kipinän opinnäytetyön aiheelle on antanut myös erityinen vanhemmuuteni. Toimin aktiivisesti Leijonaemoissa, joka valtakunnallinen erityislasten vanhempien yhdistys, olen Viitasaaren vammaisneuvoston jäsen sekä Viitasaaren Kehitysvammaisten tukiry:n hallituksen jäsen. Erityiseen tuen tarpeeseen liittyvät asiat ovat minulle luonnollinen osa arkea.

2 Erilainen oppija ja yksilöllistäminen opetuksessa

2.1 Lähtökohdat yksilöllistämiseksi

Kuten johdannossakin todettiin, on jokaisella ihmisellä oikeus mielekkääseen harrastukseen. Oppijan erityisyys ei saa olla este tavoittelliselle harrastustoiminnalle. Esteettömyys ja sitä kautta opetuksen saavutettavuus mahdollistaa täyden osallisuuden ja osallistumisen kaikille riippumatta ihmisen erityispiirteistä ja erilaisista lähtökohdista (Kaikkonen 2013, 29.) Opetuksen saavutettavuus koskee myös taiteen perusopetusta. Oikeuden osallisuuteen ja osallistumiseen takaavat muun muassa Suomen perustuslaki, YK:n Lasten oikeuksien sopimus sekä YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista.

Suomen perustuslain kuudennessa pykälässä todetaan:

Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella (Suomen perustuslaki 11.6.1999/ 731).

YK:n Lasten oikeuksien sopimuksen 23. artiklassa puolestaan todetaan:

Sopimusvaltiot tunnustavat, että henkisesti tai ruumiillisesti vammaisen lapsen tulisi saada nauttia täysipainoisesta ja hyvästä elämästä oloissa, jotka takaavat ihmisarvon, edistävät itseluottamusta ja helpottavat lapsen aktiivista osallistumista yhteisönsä toimintaan.” (YK:n lasten oikeuksien sopimus.)

YK:n yleissopimuksessa vammaisten henkilöiden oikeuksista artiklassa 30 todetaan:

Sopimuspuolet toteuttavat asianmukaiset toimet järjestääkseen vammaisille henkilöille mahdollisuuden kehittää ja käyttää luovia, taiteellisia ja älyllisiä kykyjään paitsi omaksi hyödykseen myös yhteiskunnan rikastamiseksi (YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016).

Lavaste (2012) toteaa, että musiikkiopistossa opiskelu ei ole kenenkään subjektiivinen oikeus (Mt.) Perustuslain ja YK:n sopimusten valossa voidaan kuitenkin todeta, että jos musiikkioppilaitos ei pysty järjestämään erityistä tukea tarvitsevalle henkilölle yksilöllistettyä opetusta, on siihen oltava hyväksytty peruste.

Laki taiteen perusopetuksesta sanoo:

Taiteen perusopetus on tavoitteellista tasolta toiselle etenevää ensisijaisesti lapsille ja nuorille järjestettävää eri taiteenalojen opetusta, joka samalla antaa oppilaalle valmiuksia ilmaista itseään ja hakeutua asianomaisen taiteenalan ammatilliseen ja korkea-asteen koulutukseen (Laki taiteen perusopetuksesta 21.8.1998/633 § 1).

Taiteen perusopetuksen tarkoituksena on tarkoitus olla tavoitteellista ja tasolta toiselle etenevää. Opetus antaa valmiuksia ilmaista itseään ja hakeutua musiikin ammattiopintoihin. Erityismusiikkikasvatus pystyy vastaamaan lain tarkoittamiin määritelmiin. Ammatillisiin opintoihin annetaan valmiuksia, mutta niihin hakeutuminen ei ole edellytys musiikkiopisto-opinnoille. Jäppisen (2008) mukaan 0,3 % musiikkiopistoissa opiskelevista oppilaista on erityistä tukea tarvitsevia.

Opetushallitus antaa eri koulutusmuotoja ja -aloja sekä tutkintoja varten perusteet. Jos musiikkiopistoon hakee erityistä tukea tarvitseva oppilas, on oppilaitoksella oltava toimintamalli ja työkaluja opetuksen järjestämiseksi. Kuten jo aiemmin todettiin, on Viitasaaren alueen musiikkiopistossa oppimäärän yksilöllistäminen tehty ta-pauskohtaisesti joustavalla menettelyllä, eikä selkeää toimintamallia ole ollut olemassa.

Taiteen perusopetuksessa ei ole olemassa valmista yksityiskohtaista mallia oppimäärän yksilöllistämiseksi, kuten esimerkiksi kolmiportaisen tuen malli perusopetuksen puolella. Opinnäytetyöni aihe rajautuu niihin ennakoiviin toimintoihin, joita musiikkiopistossa tulisi huomioida erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opiskelussa. Varsinaisia opetustilanteita tai opetusmenetelmiä ei tässä opinnäytetyössä käsitellä. Tavoitteena on luoda Viitasaaren alueen musiikkiopistolle oppimäärän yksilöllistämisen malli erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetuksen järjestämiseksi. Tarkoitus on, että opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää muissa musiikkiopistoissa opetuksen yksilöllistämisen kehittämistyössä.

2.2 Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelma

Suomalainen koulujärjestelmä on tasa-arvoinen pyrkien takaamaan mahdollisuuden koulutukseen kaikissa koulutusmuodoissa. Kuitenkin taiteen perusopetuksen koulutuksellinen tasa-arvo virallistui vasta 2000-luvulla, kun vuoden 2002 taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin lisättiin maininta oppimäärän yksilöllistamisestä. (Kaikkonen 2013, 29.) Musiikkikasvatuksessa tavoitteellisen musiikin erityisopetuksen järjestämiseen sekä erityismusiikkikasvatuksen tutkimus- ja kehitystyöhön on herätty muita kasvatuksen ja opetuksen kenttiä hitaammin (Kaikkonen 2009, 203.) Taiteen perusopetuksessa erityisiä oppijoita on opetussuunnitelmassa huomioitu suhteellisen lyhyen aikaa, noin 15 vuotta.

Taiteen perusopetuksesta annetun lain (633/1998) viidennen pykälän mukaan Opetushallitus päättää taiteenaloittain taiteen perusopetuksen tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä (opetussuunnitelman perusteet). Koulutuksen järjestäjän tehtävänä on laatia ja hyväksyä kullekin taiteenalalle opetussuunnitelma opetussuunnitelman perusteiden pohjalta. Opetussuunnitelman laatimisessa tulee huomioida seuraavat asiat: oppilaiden yksilölliset tarpeet ja valmiudet, taiteenalan traditio sekä paikallinen kulttuuriperintö, taiteenalan kansalliset ja kansainväliset muutokset, jatko-opintojen vaatimukset sekä oppilaitoksen ja sen toimintaympäristön omaleimaisuus. Opetussuunnitelma laaditaan yhteistyössä oppilaitoksen opettajien ja mahdollisuuksien mukaan myös oppilaiden, huoltajien ja muiden tahojen kanssa. Yhteistyö eri tahojen kanssa tukee opetussuunnitelmaprosessin onnistumista. Opetussuunnitelman perusteissa

määritellään tarkkaan opetussuunnitelman sisältö. Laajan oppimäärän yhteisissä tavoitteissa todetaan, että opetuksen tavoitteena on luoda edellytyksiä elinikäiselle taiteen harjoittamiselle ja aktiiviselle kulttuuriselle osallisuudelle. (Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2017, 8-11.)

Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän uudet opetussuunnitelman perusteet astuivat voimaan 1.8.2018. Laajan oppimäärän opiskelun 31.7.2018 jälkeen aloittaneet oppilaat opiskelevat uusien opetussuunnitelmien mukaisesti. Ennen uusien opetussuunnitelman voimaantulusta aloittaneet oppilaat voivat suorittaa opintonsa vanhojen opetussuunnitelman perusteiden mukaan 31.7.2021 saakka. (Mts. 3.)

Tämän opinnäytetyön kannalta ei ole merkityksellistä, opiskeleeko oppilas uuden vai vanhan opetussuunnitelman mukaisesti. Olennaista on se, että uudessa opetussuunnitelmassa edellytetään tiedottamaan huoltajia oppimäärän yksilöllistämistä, jonka vuoksi musiikkiopistoilla täytyy olla toimintamalli erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetuksen järjestämiseksi.

Opetussuunnitelmat antavat mahdollisuuden koulutuksellisen tasa-arvon toteutumiseen musiikinopetuksen eri toimintaympäristöissä. Tärkeää on myös huolehtia, että erityismusiikkikasvatuksen varataan riittävät resurssit. Taloudelliset-, koulutukselliset- ja henkilöresurssit (kuten apuopettajat ja avustajat) tulee olla riittävät laadukkaan opetuksen turvaamiseksi. (Kaikkonen 2009, 213.) McCord ja Fitzgerald (2006) toteavat, että kun opetussuunnitelmasta tehdään joustava ja erilaisiin oppimistyyliin mukautuva, saavutetaan parempia oppimistuloksia (Mt).

2.3 Oppimäärän yksilöllistäminen taiteen perusopetuksessa

Musiikkioppilaitosten perinteinen soitonopetus on tarjonnut erilaisille oppijoille mahdollisuuden osallistua musiikinopetukseen vain rajatusti. Taiteen perusopetukseen perustuva erityisryhmien soitonopetus on aloitettu 2000-luvun alkupuolella. (Kaikkonen 2005, 96.) Suuren enemmistön ehdoilla toimiva yleinen kasvatus ei aina

pysty huomioimaan oppilaiden välisiä eroja, siksi tarvitaan erityiskasvatusta ja erityisopetusta. (Kaikkonen 2009, 204.)

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014) mukaan oppiaineen oppimäärän yksilöllistäminen tarkoittaa oppilaan oppimiselle asetettavan tavoitetason määrittämistä hänen edellytystensä mukaiseksi. Oppilaalle asetettujen tavoitteiden tulee olla oppilaalle riittävän haasteellisia. Perusopetuksen puolella oppimäärän yksilöllistämistä määrätään erityisen tuen päätöksessä. Yksilöllistetyn oppimäärän tavoitteet ja sisällöt johdetaan oppiaineen luokka-asteen yleisistä tavoitteista ja sisällöistä. On myös mahdollista soveltaa alempien luokkien tavoitteita ja sisältöjä. Tavoitteet ja sisällöt kuvataan selkeästi ja yksityiskohtaisesti oppilaan henkilökohtaisessa opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa. Tavoitteiden selkeä kuvaus on tärkeää, sillä se on pohjana sekä oppilaan opetukselle, että arvioinnille. Oppilaan opiskelua tuetaan lisäksi erilaisilla pedagogisilla järjestelyillä ja tarvittaessa eri tukimuodoilla. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 69–70.)

Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa kerrotaan, kuinka oppimäärää voidaan yksilöllistää. Uusissa, vuonna 2017 annetuissa opetussuunnitelman perusteissa todetaan, että yksilöllistäminen voi tarkoittaa tavoitteiden, sisältöjen, opiskeluajan, opetuksen toteuttamistavan, tarvittavien tukitoimien ja arviointimenettelyn yksilöllistämistä. Yksilöllistäminen tehdään niin, että oppilas voi kehittää taitojaan omista lähtökohdistaan. Oppilaitos päättää, kuinka oppimäärän yksilöllistämisen menettelyt dokumentoidaan. Oppilaalle voidaan laatia yksilöllinen opiskelusuunnitelma. Oppimäärän yksilöllistämisen mahdollisuudesta annetaan tietoa huoltajille. (Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2017, 17.) Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2017) ei tarkkaan määritellä kirjallisen henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman sisältöä eikä tämän dokumentin tekemistä edellytetä. Todetaan vain, että henkilökohtainen opiskelusuunnitelma voidaan tehdä. Oppilaitoksille annetaan hyvin vapaat kädet oppimäärän yksilöllistämisen toteuttamiseksi verrattuna.

Vuoden 2002 taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa oppimäärän yksilöllistämisen mahdollisuudesta ei edellytetty tiedottamaan huoltajia, eikä myöskään mainittu sitä, että yksilöllistämisen menettelyt dokumentoidaan oppilaitoksen päättämällä tavalla. Myös määritelmä siitä, ketkä ovat oikeutettuja oppimäärän yksilöllistämiseen, oli tarkempi. Opetussuunnitelman perusteissa todettiin, että oppimäärän yksilöllistämisen on oikeutettu vammaisuuden, sairauden tai näihin verrattavissa olevan syyn vuoksi. (Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2002, 11.)

Lähtökohta opetuksessa on, että jokainen oppilas on huomioitava yksilönä. Tämä korostuu etenkin erityispedagogiikassa. Erilaiset oppimiseen liittyvät vaikeudet voivat olla hyvinkin erilaisia. Silloin kun niin kutsuttu yleinen opetus ei pysty huomioimaan erilaisen oppijan tarpeita, tarvitaan erityiskasvatusta ja erityispedagogiikkaa. Erityisopetuksen järjestämisen tavoite on se, että jokaiselle tarjotaan sellainen oppimisympäristö, jossa hän voi edetä omista lähtökohdistaan käsin. Oppimisen mahdollistamiseksi oppilas saattaa tarvita erityistä tukea tai tehostettuja opetusjärjestelyjä. Koska oppilaille on erityistarpeita, saattavat suunnittelu, tavoitteet ja käytetyt menetelmät vaihdella laajastikin, jonka vuoksi on tavallista, että oppilaille luodaan henkilökohtainen opiskelusuunnitelma. (Kaikkonen 2005; 75, 96–97.)

Vaikeavammaisen oppilaan opetuksen järjestämisen prosessi alkaa oppilaan tilanteen arvioinnista, johon kuuluu muun muassa oppilaan oppimisen, oppimisympäristön ja tukipalveluiden arviointi. Prosessin ensimmäisessä vaiheessa selvitetään hänen vahvuutensa, taitonsa, tuettavat oppimisen alueet sekä henkilökohtaiset toiveensa kartoitetaan. Tämän arvioinnin pohjalta laaditaan henkilökohtainen, yksilöllistetty oppimissuunnitelma. Prosessin toisessa vaiheessa suunnitellaan opetuksen järjestäminen. Sovitaan muun muassa tavoitteista, opetusmenetelmistä, apuvälineistä ja opetushenkilöstön tarvitsemasta tuesta ja ohjauksesta. Prosessin kolmas vaihe on opetuksen toteuttaminen. Neljännessä vaiheessa tapahtuu edistymisen arviointi, uudelleen arviointi, uusien tavoitteiden asettaminen sekä toiminnan ja tukipalveluiden asettaminen. (Hyytiäinen, Kokko, Mäki, Pietiläinen & Virtanen 2009, 59–61.) Erityistä tukea tarvitsevan oppilaan tilanteen jatkuva arviointi on tärkeää opetuksen järjestämisessä.

Arviointi on keskinen osa sekä opetussuunnitelmaa että opetusta. Erityistä tukea tarvitsevan oppilaan kohdalla arvioinnin merkitys korostuu. Arvioinnin tehtävänä on ohjata oppilaan oppimista, tukea hänen edistymistään opinnoissa ja kehittää hänen edellytyksiään itsearviointiin. Oppilaan työskentelyä tulee arvioida monipuolisesti. Palautteen tarkoitus on ohjata oppilasta oppimisprosessin ymmärtämiseen sekä omien tavoitteiden suuntaiseen opiskeluun. Arvioinnin tulee kannustaa ja olla oikeudenmukaista sekä eettisesti kestävä (Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2017, 17.)

Arvioinnin onnistuminen on tärkeää niin oppilaan, kuin opettajan kannalta. Arvioinnin tulosten perusteella opettajan on mahdollista valita tarkoituksenmukaisen opetus- ja ohjausmenetelmät. Oppilas puolestaan saa sekä haastetta, että onnistumisen elämyksiä. Edistymistä arvioidaan ja taas uudelleenarvioidaan. Näin voidaan asettaa uusia tavoitteita sekä arvioida mahdollisia tukipalveluja. (Hyytiäinen ym. 2009; 59–61, 99.)

Lavaste (2012) on laatinut oppimäärän ja opetuksen yksilöllistämisen toimintamallin musiikkioppilaitoksille. Toimintamallissa esitetään seuraavia toimenpiteitä:

1. Joustava menettely tulisi määritellä oppilaitoksen yleiseksi toimintaperiaatteeksi. Tämä tarkoittaa sitä, että suurin osa lyhyt- tai pitkäaikaisista opiskeluun liittyvistä häiriöistä voidaan hoitaa ilman oppimäärän yksilöllistämistä.
2. Oppilaitos voi tarjota yksilöllistetyn henkilökohtaisen opetuksen lisäksi erityisryhmiä esimerkiksi kehitysvammaisille, näkö- ja kuulovammaisille ja liikuntavammaisille. Nämä kirjataan yleisotsikon ”Musiikin erityisopetus” alle. Oppilaita voidaan myös integroida normaaliryhmiin.
3. Kun oppilaalla on jokin painava syy ja joustava menettely ei riitä, voidaan oppimäärä ja opetus yksilöllistää.
4. Oppilasvalinta voidaan yksilöllistää. Toteutusvaihtoehtoja ovat esimerkiksi yksilöllistetty perinteinen pääsykoe, valmennusopetus, tutustumisjakso, haastattelu ja suositukset.

5. Yksilöllistämispäätöksen tekee oppilaitoksen rehtori keskusteltuaan oppilaan, hänen huoltajansa ja opettajan kanssa. Jos yksilöllistämispäätös tehdään, laaditaan samalla henkilökohtainen opiskelusuunnitelma. Yksilöllistämispäätös tehdään aina tarpeen mukaan, ei varmuuden vuoksi.

6. Päätötodistukseen kirjataan millaisten sisältöjen mukaan päättösuoritus on tehty. Taso- tai muita suorituksia voidaan yksilöllistää.

7. Opetussuunnitelmaan tulee kirjata myös ne edellytykset, jotka opistolla on yksilöllistetyn opetuksen toteuttamiseen. Sellaista opetusta, mihin oppilaitoksella ei ole käytännön osaamista tai edellytyksiä, ei voida tarjota. Musiikkiopistossa opiskelu ei ole subjektiivinen oikeus joten oppilaitos voi harkita pystyykö se tarjoamaan erityisoppilaalle asianmukaista opetusta. (Mt.)

Tämä toimintamalli on luotu vuoden 2002 taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin, mutta on täysin sovellettavissa myös uusiin opetussuunnitelman perusteisiin.

2.4 Erityismusiikkikasvatus

Musiikin erityispedagogiikan termi on vielä vakiintumaton ja jäsentymätön, sillä systemaattista ja tavoitteellista erityisryhmien musiikkikasvatustoimintaa on järjestetty vain hajanaisesti, tai yleisiä musiikkikasvatukseen liittyviä opetussuunnitelmia soveltaen. (Kaikkonen 2005, 96.) Päämäärä erityismusiikkikasvatuksessa on tarjota tavoitteellista ja ammattimaista musiikinopetusta jokaiselle, riippumatta oppilaiden fyysisiin tai kognitiivisiin kykyihin liittyvistä haasteista, oppimisen tai ymmärtämisen vaikeuksista tai muista erityistarpeista (Kaikkonen & Laes 2011, 10.)

Musiikillisessa toiminnassa eri työtavat (soittaminen, laulaminen, liikkuminen ja kuunteleminen), musiikin eri parametrit (melodia, rytmi, harmonia, muoto, sointiväri ja dynamiikka, sekä musiikin tekemisen eri osa-alueet (esimerkiksi improvisointi, säveltäminen ja esiintymistäidot), yhdistyvät toisiinsa. Musiikillisten päämäärien lisäksi

muita tavoitealueita voivat olla esimerkiksi äänneiden omaksuminen, motoristen valmiuksien kehittäminen tai lukemisvalmiuksien kehittäminen. Myös emotionaalinen osa-alue liittyy vahvasti musiikkiin. Musiikin oppimiseen liittyvät tavoitteet voivat olla musiikillisen toiminnan lähtökohta, mutta toimintaa voidaan suunnata myös muiden taitojen opettamiseen, oppimisvalmiuksien tukemiseen ja tunneilmaisun kehittämiseen. Lähes aina musiikkitoiminta sisältää taiteellisen kehityksen osa-alueen mutta musiikkitoiminnalla voidaan nähdä olevan myös kuntouttavia, terapeuttisia ja yhteisöllisiä vaikutuksia. Toiminnan järjestäjä päättää millaisin tavoittein hän toimii. (Kaikkonen 2005, 75–76.)

Viime vuosina erityisopetuksen tarve on kasvanut. Muun muassa diagnosointimenetelmien tarkentuminen sekä opetusmenetelmien ja oppijäkäsitysten muuttuminen oppilaslähtöisemmäksi selittää tarpeen kasvua. Opetussuunnitelmassa ja opetuskäytänteissä on tullut keskeisemmäksi ymmärrys erilaisista oppimisen vaikuttavista tekijöistä. Erityisryhmiin kuuluville henkilöille on ollut tarjolla lähinnä musiikillista kerhotoimintaa, jonka tavoitteet ovat liittyneet yhdessäoloon, viihtymiseen tai kuntoutukseen. Myös nämä toimintamuodot ovat tärkeitä. Haasteeksi onkin noussut tapojen löytyminen tavoitteellisen musiikkitoiminnan järjestämiseksi erityistä tukea tarvitseville henkilöille. Tavoitteellinen soitonopetus edistää erityisryhmiin kuuluvien ihmisten musiikillisia tietoja ja taitoja yhä laajemmin. (Kaikkonen 2009; 203, 215.)

Yksi esimerkki erityispedagogiikan erityispiirteistä on kehitysvammaisten soitonopetus. Kehitysvammaisella henkilöllä oppiminen voi olla hidasta, hahmottamisessa kuitenkin myös keskittymiskyvyssä saattaa olla vaikeuksia ja muisti saattaa olla heikko. Toisaalta kehitysvammaisella oppilaalla voi olla valtava potentiaali ja hän voi olla musiikillisesti erittäin lahjakas. Jotta oppilaan vahvoja puolia saadaan hyödynnettyä ja heikompia osa-alueita kehitettyä, on opettajalla oltava erityisosaamista. Oppiminen ja uusien asioiden omaksuminen saattaa olla hidasta, mutta opetuksella on selkeä suunta ja pedagoginen päämäärä. Kun toimintatavat on valittu oikein ja toistoja on tehty riittävästi, oppimista tapahtuu. Musiikin opetus hyödyttää myös muita elämän osa-alueita: motoriset taidot kehittyvät, itsetunto paranee, elämänhallinnan taidot ja työskentelytaidot kehittyvät. (Kaikkonen 2005, 97.) Sosiokulttuurisesta näkökulmasta

ajatellen: kun henkilöllä on mahdollisuus osallistua musiikin oppimiseen, tukee se ihmisen kasvua ja kehitystä sekä luo osallisuutta. Yhteisöllisyys sekä musisointiin kiinnittyminen aktivoi ihmistä ja vaikuttaa siten koko hänen lähipiiriinsä, laajemmin koko yhteisöön. (Kaikkonen 2009, 2014.)

Erytisryhmiin kuuluvat ihmiset muodostavat suomalaiselle kulttuurikentälle uuden toimijoiden ryhmän. Muiden taiteilijoiden rinnalle tasa-arvoisina taiteilijoina nousevat erityisryhmiin kuuluvat muusikot. (Kaikkonen 2009, 215.) Tästä esimerkkinä Pertti Kurikan Nimipäivät-yhtye, joka osallistui Uuden Musiikin Kilpailuun vuonna 2015 kappaleella ”*Aina mun pitää*”, ja edusti Suomea Euroviisuissa.

2.5 Perusopetuksen kolmiportaisen tuen malli

Perusopetuksen puolella oppimäärän yksilöllistämällä on paljon pidemmät perinteet kuin taiteen perusopetuksessa. Perusopetuksen puolella erityistä tukea tarvitsevan henkilön opetuksen järjestämiseksi on laadittu kolmiportaisen tuen malli. Vaikka malli ei ole sellaisenaan kopioitavissa taiteen perusopetuksen puolelle, on sen peruseriaatteet hyvä tietää. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) määritellään kolmiportaisesta tuesta seuraavaa: Kolmiportaisen mallin tuen portaat ovat: yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Oppilaan on mahdollista saada vain yhden tasoista tukea kerrallaan. Opetuksen tukimuotoja ovat muun muassa tukiopetus, osa-aikainen erityisopetus, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet. Annettavan tuen tulee olla joustavaa, yksilöllisesti suunniteltua ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaa. Tukea annetaan niin kauan kuin se on tarpeellista, ja sen lähtökohdaksi on kunkin oppilaan ja opetusryhmän vahvuudet ja oppimis- ja kehittämistarpeet. Huomiota tulee kiinnittää seuraaviin asioihin: oppimisen esteettömyys, oppimisvaikeuksien ennaltaehkäisy ja varhainen tunnistaminen. Tuen tarve voi olla tilapäistä tai jatkuvaa, vähäistä tai vahvempaa. Tukea tulee antaa sen muotoisena ja niin kauan kuin se on tarpeellista. Tukea on oikeus saada heti tuen tarpeen ilmettyä ja sen tehtävä on ennaltaehkäistä ongelmien monimuotoistumista (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 61).

Ensisijaisesti tuki annetaan oppilaan omassa luokassa ja koulussa niin kutsutun lähi-kouluperiaatteen mukaisesti. Siirryttäessä kouluasteelta toiselle, on tuen tarpeen jatkuminen varmistettava. Tuen tarpeen havaitsemiseksi on jatkuvalla arvioinnilla merkittävä rooli. On tärkeää tarkastella toimintatapoja, opetusjärjestelyitä ja oppimisympäristöjä, sekä huolehtia siitä, että jokainen oppilas saa positiivisia onnistumisen kokemuksia oppimisesta ja ryhmän jäsenenä toimimisesta. Ongelmien havaitsemiseen tarvitaan moniammatillista yhteistyötä. Tuen tarpeen ilmettyä on kodin ja koulun yhteistyö tärkeää. Huoltajia kannustetaan omalta osaltaan tukemaan lapsensa koulunkäyntiä (Mts. 61–62.) Kolmiportaisen tuen mallin yksi keskeinen piirre on, että se kannustaa yhteisopettajuuteen ja muihin yhteisöllisiin työskentelytapoihin (Björn ym. 2017, 50).

Yleinen tuki voidaan aloittaa heti tarpeen ilmettyä eikä sen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä. Yleinen tuki sisältää yleensä yksittäisiä pedagogisia ratkaisuja ja ohjaus- ja tukitoimia. Yleisen tuen päätöksellä ei voida antaa erityisen tuen päätöksen mukaista erityisopetusta, eikä yksilöllistää oppimäärää. Yleisen tuen tukimuotoja ovat mm. tukiovetus, ohjaus tai osa-aikainen erityisopetus. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 63.)

Jos oppilaalla on tarve säännölliseen tukeen tai useisiin tukimuotoihin, tehdään oppilaalle pedagoginen arvio. Tämän arvion perusteella voidaan oppilaalle antaa tehostettua tukea. Pedagogisessa arviossa kuvataan mm. seuraavat asiat: oppilaan kokonaistilanne, arvio tukimuotojen vaikutuksista, oppilaan vahvuudet ja mielenkiinnonkohteet, arvio oppimisjärjestelyistä ja tehostetun tuen tarpeesta. Pedagogisen arvion tekevät opettajat sekä vanhemmat, tarvittaessa voidaan käyttää myös muita asiantuntijoita. Tukimuotoja voivat olla esimerkiksi osa-aikainen erityisopetus ja opintojen yksilöllinen ohjaus, erityisen tuen päätöksellä annettavaa erityisopetusta ja oppimäärän yksilöllistämistä ei voida käyttää tukimuotona yleisessä tuessa. Tehostetussa tuessa keskeiseen rooliin nousee yhteistyö oppilaan huoltajien kanssa, samoin oppilashuollon rooli korostuu. Päätöksen tehostetusta tuesta ja sen järjestämisestä tehdään moniammatillisesti yhteistyössä oppilashuollon kanssa. (Mts., 63–64.)

Oppilaalle järjestettävä tuki kirjataan oppimissuunnitelmaan, joka sisältää suunnitelman oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tavoitteista, tarvittavista opetusjärjestelyistä sekä oppilaan tarvitsemasta tuesta ja ohjauksesta. Oppimissuunnitelma tehdään pedagogisen arvion tietoihin perustuen. Tarpeen vaatiessa oppimissuunnitelmassa voidaan hyödyntää mm. kuntoutussuunnitelmaa tai muita vastaavia dokumentteja. Oppimissuunnitelman tulee sisältää seuraavat osa-alueet: oppilaskohtaiset tavoitteet, pedagogiset ratkaisut, tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut sekä tuen seuranta ja arviointi. Näihin pääotsikkoihin kirjatut alaotsikot löytyvät opetussuunnitelmadokumentista. (Mts., 64–65.)

Erityinen tuki on tarkoitettu niille oppilaille, joiden kasvun, kehityksen tai oppimisen tavoittaminen ei toteudu muuten. Tuki on kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista niin, että oppilas saa oppivelvollisuutensa suoritettua ja saa pohjan peruskoulun jälkeisille opinnoille. Erityisessä tuessa oppilaan tuki muodostuu sekä erityisopetuksesta, että muusta tuesta. Muu tuki voi olla esim. ohjaus, yksilökohtainen oppilashuolto sekä tulkittamis- ja avustajapalvelut. (Mts., 65–66.)

Erityinen tuki on mahdollista järjestää joko yleisen tai pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä. Opiskelu on mahdollista joko oppiaineittain tai toiminta-alueittain. Oppiaineittain opiskellaan joko yleisen tai yksilöllistetyn oppimäärän mukaisesti. Toiminta-alueittainen opetus voidaan järjestää vaikeimmin kehitysvammaisille oppilaille, jos todetaan, ettei oppilas kykene opiskelemaan edes oppiaineiden yksilöllistettyjä oppimääriä. Nämä toiminta-alueet ovat: motoriset taidot, kieli ja kommunikaatio, sosiaaliset taidot, päivittäisten toimintojen taidot ja kognitiiviset taidot. Myös tukiopetus ja osa-aikainen erityisopetus ovat mahdollisia tuen muotoja osana erityisopetusta. Myös erityisessä tuessa laaditaan pedagoginen selvitys, joka on luonteeltaan laajempi kuin tehostetussa tuessa. Erityisestä tuesta tehdään kirjallinen päätös ja oppilasta sekä huoltajia kuullaan ennen päätöksentekoa. Erityisen tuen päätöksessä päätetään seuraavista asioista: oppilaan pääsääntöisestä opetusryhmästä, mahdollisista tulkittamis-/avustajapalveluista, muista tarvittavista palveluista sekä opetuksen poikkeavasta järjestämisestä. Huoltajien on mahdollista hakea päätökseen muutosta valittamalla, sillä päätökseen täytyy liittää valitusosoitus. (Mts., 66–67, 71.)

Erityisen tuen päätös tehdään yleensä sen jälkeen kun tehostettu tuki on todettu toimimattomaksi. Päätös voidaan kuitenkin tehdä tietyissä tilanteissa myös ennen esi- tai perusopetuksen alkamista tai sen aikana ilman pedagogista selvitystä tai tehostetun tuen antamista. Jälkimmäistä menettelyä voidaan käyttää, jos oppilaan psykologisen tai lääketieteellisen arviolla ilmenee, ettei oppilaan opetusta pystytä muuten järjestämään vamman, sairauden, kehityksen viivästymän, tunne-elämän häiriön tai vastaavan erityisen syyn vuoksi. Erityisen tuen tarpeellisuus tulee tarkistaa aina oppilaan tuen tarpeen muuttumista sekä toisen vuosiluokan jälkeen sekä ennen seitsemännelle vuosiluokalle siirtymistä. Tarkistamista varten on tehtävä uusi pedagoginen selvitys, jonka perusteella tukea ja joko jatketaan tai se lopetetaan. Erityisen tuen päättyessä oppilas siirtyy tehostetun tuen piiriin. (Mts., 67.)

Erityisen tuen oppilaalle tehdään HOJKS jonka perustana on pedagoginen selvitys sekä erityisen tuen päätös. Siitä tulee ilmetä erityisen tuen mukainen opetus ja muu tuki. HOJKSin tulee sisältää seuraavat tiedot: oppilaskohtaiset tavoitteet, pedagogiset ratkaisut, opetuksen järjestäminen, tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut, tuen seuranta ja arviointi. HOJKSiin on kirjattava, jos oppilas opiskelee yhdessä tai useammassa aineessa yksilöllistetyn oppimäärän mukaisesti tai toiminta-alueittain. HOJKS tarkastetaan tarpeen mukaan, vähintään kerran lukuvuodessa. (Mts., 67–69.)

Lavaste (2012) toteaa että musiikkioppilaitosten nykyiset käytännöt voidaan hyvin rinnastaa perusopetuksen kolmiportaisen tuen malliin. Yleinen tuki koskee kaikkia oppilaita, ja sen tavoite on auttaa oppilasta saavuttamaan tavoitteet. Tehostettu tuki on jatkuvampaa ja yksilöllisempää. Erityistä tukea annetaan hallinnollisella päätöksellä kun tehostettu tuki ei oppilaalle riitä. Tällainen toimintamalli sopisi hyvin myös musiikkioppilaitoksille (Mt).

2.6 Erilaiset oppijat ja oppimisen haasteita

Kaikki ihmiset ovat erilaisia, myös oppijoina. Ihmisten erityispiirteet luovat rikkautta mutta synnyttävät myös haasteita. Erilaisen oppijan voi määritellä henkilöksi, jolla on oppimisen vaikeuksia tai erilainen tapa oppia, hahmottaa tai prosessoida tietoa.

Termi erilainen oppija ei viittaa yksittäiseen erilaisuuden piirteeseen tai ominaisuuteen, vaan se viittaa laajasti erilaisuuteen ja monimuotoisuuteen. (Kaikkonen 2013; 30, 109.) Erilaisia oppijoita arvellaan olevan Suomessa jopa 20–25 % väestöstä. Tässä luvussa on mukana kaiken tyyppiset oppimisvaikeudet esimerkiksi lukemisen ja kirjoittamisen vaikeudet, matematiikan ja avaruudellisen hahmottamisen vaikeudet, motoriset vaikeudet sekä fyysisen vamman tai kehitysvamman aiheuttamat oppimisvaikeudet. Tämä arvio on tehty Tilastokeskuksen lukujen pohjalta. (Hämäläinen, Liias, Taarna & Valkama 2008, 5.) Kuten Kaikkonenkin (2009) toteaa, oppijoiden väliset erot voivat johtua esimerkiksi vammaisuudesta, oppimiskyvyn ja taitojen eroista terveydentilasta tai kulttuurieroista. (Mts. 204)

Taiteen laajan oppimäärän uudet opetussuunnitelman perusteet (2017) eivät selkeästi määrittele ketä oppimäärän yksilöllistäminen koskee. Vuoden 2002 opetussuunnitelman perusteissa määritelmä oli tarkempi: oppimäärä voidaan yksilöllistää vammaisuuden, sairauden tai näihin verrattavien syiden perusteella (Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2002, 11).

Myös opetushallituksen perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteissa määritellään erityisen tuen oppilaat samansuuntaisesti kuin vuoden 2002 opetussuunnitelman perusteissa: ne, joiden kasvun, kehityksen ja oppimisen edellytykset ovat heikentyneet vamman, sairauden tai toimintavajeen vuoksi (Vehmas 2005, 94.)

Vammaisuus voidaan määritellä monin tavoin. Vehmoksen (2005) määritelmä peilaa historiaan: jos yksilö oli liian poikkeava, hänen katsottiin uhkaavan yhteiskunnan yhtenäisyyttä, jolloin hänet suljettiin ulos yhteisöstä. UPIAS järjestö (Union of the Physically Impaired Against Segregation) erottelee fyysisen elimellisen vamman (esim. puuttuva raaja) ja vammaisuuden sosiaalisena tilana. WHO:n määritelmän mukaan vammaisuus tarkoittaa vaihtelua ihmisen toimintakyvyssä, joka aiheutuu jostakin seuraavista tekijöistä tai niiden yhteisvaikutuksesta: elimellinen vaurio, toiminnan rajoitus tai osallistumisen rajoitus (Vehmas 2005; 75, 111, 113). Nyqvistin (2010) artikkeli käsittelee vammaisuuden määritelmää lastenkirjallisuudessa. Päähenkilön erilaisuus johtuu siitä, että henkilön toimintakyky on erilainen kuin toisten. (Mts., 44).

Jotta erilainen oppija pystyttäisiin huomioimaan oppilaitoksessa, on koululla ja opettajilla oltava kyky huomata ja huomioida yksilölliset piirteet ja ominaisuudet. Tällaisia piirteitä ja ominaisuuksia ovat esimerkiksi liikkumiseste, näkö-, puhe-, kuulo- tai kehitysvamma (Kaikkonen & Laes 2013, 109.)

Erityisillä oppijoilla opetuksen kannalta opetuksen toteuttamisessa ovat tärkeitä ainakin seuraavat asiat: opetettavien asioiden merkitys ja hyöty, oppimistehtävien sopevuus, oppimisen eteneminen sopivin askelin; asioiden toistaminen, kertaaminen ja ylioppiminen, opetuksen monikanavaisuus, opetuksen konkreettisuus, sopiva kommunikointitapa, vahvistaminen sekä ilon löytyminen oppimisesta. (Hyytiäinen, Kokko, Mäki, Pietiläinen & Virtanen 2009, 88–89.)

2.7 Inklusio, esteetön oppimisympäristö, tukitoimet ja apuvälineet

Seuraavassa kappaleessa avataan inklusion, esteettömän oppimisympäristön, opetuksen tukitoimien sekä apuvälineiden käsitteitä. Varsinaisia opetustilanteita käsitellään vain yleisellä tasolla.

Inklusio

Inklusio tarkoittaa yksinkertaisimmillaan sitä, että yhteiskunnan tulisi olla tarkoitettu kaikille jäsenilleen. Inklusion tavoitteena on, että eri oppilaitoksissa, myös musiikkiopistoissa toivotetaan tervetulleeksi kaikki järjestelmän ulkopuolelle jäävät oppilaat minimoimalla rakenteellisia, asenteellisia ja pedagogisia oppimista estäviä tekijöitä. (Kaikkonen & Laes 2013, 107.) Kaikkien yhteiskunnan jäsenten tarpeet otetaan huomioon toimintojen ja ympäristön suunnittelussa. Oleellista inklusion toteutumisessa on se, kuinka erilaisuutta ymmärretään ja kuinka sitä osataan kohdata. (Ikonen 2009, 12.) Inklusio on prosessi, joka pyrkii vastaamaan oppilaan yksilöllisiin tarpeisiin. Inklusiivisia käytäntöjä voidaan myös kehittää. Keskeisiä kehitystekijöitä ovat muun muassa olemassa olevista käytänteistä ja tiedoista aloittaminen, erilaisuuden

ymmärtäminen mahdollisuudeksi oppia, osallistumisen esteiden poistaminen ja käytettävissä olevien resurssien hyödyntäminen oppimisen tukemiseksi. (From & Korppinen 2012, 101–102.)

Inklusion periaatteena on, että jokainen oppilas on ryhmän täysivaltainen jäsen riippumatta oppilaan opetukseen liittyvistä erityistarpeista. Inklusiivisen kasvatuksen tarkoitus on estää vammaisten ja ei-vammaisten oppilaiden erottaminen toisistaan kouluympäristössä. Inklusion johtojatous on että, oppilaalla on oikeus osallistua opetukseen omien kykyjensä ja tarpeidensa mukaisesti. Koulun velvollisuus on hyväksyä oppilas sellaisena kuin hän on. Myös taidekasvatuksessa tulee vastata inklusion haasteeseen. (Kaikkonen & Laes 2011, 10.) Inklusiivisessa musiikkikasvatuksessa on kyse pitkälti myös siitä, onko musiikinopettaja halukas ja innostunut opettamaan erilaisia oppijoita, sillä jokainen ihminen pystyy oppimaan musiikkia (Darrow & Adamek 2012, 89).

Oppimisympäristö

Oppimisympäristö taiteen perusopetuksessa tarkoittaa niitä tiloja, paikkoja, yhteisöjä ja käytäntöjä jossa taiteenalan oppiminen ja opiskelu tapahtuu. Lähtökohta on että oppimisympäristö on turvallinen niin fyysisesti, sosiaalisesti kuin psyykkisesti. Oppimisympäristön ilmapiiri on avoin ja myönteinen ja se rohkaisee ja innostaa oppilaita kehittämään omaa osaamistaan. (Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet, 12.)

Usein oppimisympäristö mielletään vain fyysiseksi luokkahuoneeksi tai virtuaaliseksi oppimistilaksi. Todellisuudessa käsite on paljon laajempi. Kuten taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmassakin todetaan, luokassa ja oppilaitoksessa vallitseva psyykinen ja sosiaalinen oppimisympäristö vaikuttaa myös oppimiseen ja opetukseen. Oppimisympäristö koostuu kaikesta siitä todellisuudesta, jossa oppimista ja opetusta tapahtuu. Oppimisympäristöä voidaan muokata eriyttämistä tarvitsevan oppilaan näkökulmasta. (Roiha & Polso 2018, 75–76.) Musiikin opetustilojen suunnitteluopissa peruskouluille ja lukiolle (2012) todetaan, että musiikinopetuksessa opetusti-

lan tulee olla poikkeuksellisen joustava, sillä opetuksessa käytetään erilaisia työtapoja. Koska opetustilanteet ovat vaihtelevia, tulee tilojen olla sopivat opetuksen sisällölle ja tavoitteille. (Kuivamäki, Mantere, Ruippo & Unkari 2012, 34.)

Esteetön oppimisympäristö on toteutettu niin, että jokainen voi ominaisuuksistaan huolimatta toimia muiden kanssa yhdenvertaisesti. Esteettömästä oppimisympäristöstä on poistettu liikkumiseen liittyvät esteet, ryhmään kuulumiseen liittyvät esteet sekä psyykkisiin ominaisuuksiin liittyvät esteet. (Hämäläinen ym. 2008, 179.) Myös taiteen perusopetuksen toteuttamisessa tulee ottaa huomioon esteettömyyden näkökulma. Opetustilojen ja opetuksen tulee olla sekä fyysisesti, että henkisesti saavutettavissa.

ArtsEqual on tutkimushanke, jota rahoittaa Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen neuvosto ja sitä koordinoi Taideyliopisto. Basic Art Education for All-tutkimusryhmä on kiinnostunut kuinka inklusiivisia ja saavutettavuutta lisääviä käytäntöjä toteutetaan taiteen perusopetuksessa, ja millaisia ratkaisuja on tehty sellaisten ryhmien valtauttamiseksi, jotka ovat jääneet taiteen perusopetuksen ulkopuolelle. (ArtsEqual internetsivut.) ArtsEqual antaa myös toimenpidesuosituksia joiden tarkoitus on tarjota tutkimusperustaista taustatietoa ja konkreettisia ehdotuksia saavutettavuuden ja esteettömyyden toteuttamiseksi. Toimenpidesuosituksessa 1/2018 todetaan, että saavutettavuus ja esteettömyys on otettava huomioon kaikessa oppilaitoksen päätöksenteossa ja huolehdittava siitä, että oppilaitokselle on tehty saavutettavuus- ja esteettömyyskartoitus. Myös oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman tulee olla ajan tasalla. Koulutuksen järjestäjällä on velvollisuus edistää yhdenvertaisuuden toteutumista. (Laes, Juntunen, Heimonen, Kamensky, Kivijärvi, Nieminen, Tuovinen, Turpeinen, Elmgren, Linnapuomi & Korhonen 2018, 2.)

Tukitoimet ja apuvälineet

Mikäli oppilaan oppimiseen liittyy erityisiä piirteitä, on opettajan osattava hyödyntää oppilasta auttavia tukitoimia kuten yksilöllisiä opetusratkaisuja. Jotkut oppilaat saattavat tarvita erityissoittimia. Tällaisia esimerkiksi ovat Ipadin kanssa käytettävä, painikkeilla toimiva Skoog ja kuvionuottikitara. Myös musiikkiteknologiasovelluksia ja

mobiililaitteita voidaan hyödyntää (esimerkiksi Soundbeam ja Brainfingers). Selkokielinen ja isokirjaiminen oppimateriaali sekä kuvionuotit ovat myös hyödynnettävissä. (Kaikkonen 2013, 32.) Kun erityistä tukea tarvitsevat oppilaat saavat riittävän tuen, on heidän mahdollista kehittää kykyjään. Erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden musiikillista oppimista voidaan parantaa esimerkiksi käyttämällä ja luomalla erilaisia muokautettuja instrumentteja sekä teknologisia laitteita ja sovelluksia. (Darrow & Adamek 2012; 83, 91.) Vaikeavammaisilla oppilailla voi myös olla esimerkiksi erilaisia painikkeita jotka on yhdistetty rumpukoneeseen tai syntetisoijaan. Tällöin oppilaan on mahdollista soittaa erilaisia sointuja tai rytmiaiheita hyvin pienillä liikkeillä. Oppilas saattaa tarvita myös erilaisia kahvoja, tasoja tai säädettäviä pöytiä jotta soittaminen mahdollistuu. (Salo 2009, 191.) Zdzinskin (2001) mukaan erityistä tukea tarvitsevan oppilaan instrumentin valinnassa voidaan myös konsultoida joko toimintaterapeuttia tai fysioterapeuttia. Soittimiin voidaan tehdä erilaisia muokkauksia esimerkiksi suukappaleeseen tai soittimen kannattelemiseen. Perkussioissa muokkauksia voidaan tehdä vispilöihin ja rumpukapuloihin. (Mts. 27–31.) Erilaisia soittimellisia vaihtoehtoja ja ratkaisuja erilaisen oppijan huomioimiseksi on paljon. Lisää vaihtoehtoja tuo erilaiset musiikkiteknologian sovellukset.

Kuvat täydentävät puhetta ja tekstiä sekä luovat uusia merkityksiä. Siksi kuvien avulla on mahdollista laajentaa oppilaan käsityksiä asioista ja ilmiöistä. Oppimisprosessissa kuvan tehtävä on rikastuttaa havaintoja ja organisoida tekstiä ja kerrontaa. Kuva voi myös selkeyttää vaikeita käsitteitä ja sanoja. (Fadjukoff 2007, 263.) Kuvia voidaan hyödyntää myös soitonopetuksessa esimerkiksi jäsentämään oppitunnin kulkua.

Yksilöllinen opetus edellyttää myös oppimateriaalin yksilöllistämistä. Oppimateriaalin yksilöllistäminen voi tarkoittaa materiaalin rajaamista, yksilöllistä lisäohjeistusta tai lisämateriaalin valmistamisella. Sekä oppimateriaalin, että opetuksen tulee perustua oppijan kykyihin ja tarpeisiin mahdolliset oppimisvaikeudet huomioiden. (Fadjukoff 2007; 257, 260.) Koska musiikinopetuksessa on monta ulottuvuutta (soitto, laulu, liike ja kuuntelu), on erilaiset oppijat ja oppimistyyliä helppo huomioida. Yksilölliset tehtävät on helppo toteuttaa esimerkiksi sovituksellisilla ratkaisuilla. (Kaikkonen 2013,32) Hammelin ja Houriganin (2011) mukaan seuraavat toimenpiteet voivat olla hyödyllisiä yksilöllistettyä opetussuunnitelmaa toteuttaessa: oppiminen liikkeen

kautta, tunnin jäsentäminen joko kuvin tai kirjallisella aikataululla, suurennetut fontit/nuotit, värien käyttäminen (esimerkiksi korostukset, alleviivaukset). (Mts., 128–131.)

Perusopetuksen kolmiportaisen tuen mallissa erityisen tuen tukitoimia ovat ohjaus, yksilökohtainen oppilashuolto, tulkitsemis- ja avustajapalvelut, tukiopetus ja osa-aikainen erityisopetus. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 66–71.) Kaikki edellä mainitut ovat sovellettavissa myös taiteen perusopetuksen puolelle.

3 Tutkimuksen toteutus

Tutkimustekstissä tulisi kertoa mahdollisimman tarkasti siitä mitä aineistonkeräyksessä ja sen jälkeen on tapahtunut (Eskola & Suoranta 1998, 214.) Tässä luvussa kerrotaan yksityiskohtaisesti tutkimuksen toteutuksesta, aineistonkeruusta ja aineiston analyysistä. Varsinainen tutkimuksen lopputulos, Viitasaaren alueen musiikkiopiston oppimäärän yksilöllistämisen toimintamalli, on esitelty 4. luvussa.

Tutkimuksessa on kolme pääkysymystä:

1. Mitä musiikin oppimäärän yksilöllistäminen tarkoittaa taiteen perusopetuksessa?
2. Kuinka erilainen oppija voidaan huomioida musiikkiopistossa?
3. Kuinka oppimäärän yksilöllistäminen toteutetaan Viitasaaren alueen musiikkiopistossa?

Kuten tutkimuskysymyksistä selviää, tutkimuksessa ei käsitellä yksittäisiä oppilaita eikä opettajia kuten ei myöskään varsinaisia opetustilanteita.

Laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvailemaan ilmiötä tai tapahtumaa tai ymmärtämään tiettyä toimintaa eikä siinä pyritä tilastollisiin yleisyyksiin (Tuomi & Sarajärvi 2018, e-kirja). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kohteeksi pyritään ottamaan sellainen ilmiö, jonka kohdalla yleistäminen ei ole ongelma (Alasuutari 2011, 237). Tutkimuksen pyrkimys oli ymmärtää laajan oppimäärän yksilöllistämisen toimenpiteitä taiteen perusopetuksessa. Pyrittiin luomaan kuva siitä, mitä oppimäärän yksilöllistäminen

tarkoittaa taiteen perusopetuksessa ja kuinka erilainen oppija voidaan huomioida musiikkiopistossa. Tutkimuksessa ei lähtökohtaisesti pyritty yleistyksiin, vaan laadittiin tutkimusaineistoa ja teoretietoa hyödyntäen oppimäärän yksilöllistämisen toimintamalli, jota muut musiikkiopistot voivat halutessaan hyödyntää. Laadullisessa tutkimuksessa tutkitaan empiiristä ilmiötä. Tällöin korostuu kohdeilmiön käsitteellisen pohdinnan merkitys. (Eskola & Suoranta 1998, 14–15.) Oppimäärän yksilöllistämiseen liittyvät käsitteet avattiin luvussa kaksi.

3.1 Aineistonkeruu ja haastattelun toteutus

Laadullisessa tutkimuksessa tyypillisimpiä aineistonkeruumenetelmiä ovat haastattelu, havainnointi, kysely ja dokumenteista koottu tieto (Tuomi & Sarajärvi 2018, e-kirja). Tässä tutkimuksessa aineistonkeruumenetelminä käytettiin haastattelua sekä dokumenteista koottua tietoa. Lopullisen toimintamallin luomisessa hyödynnettiin myös Viitasaaren alueen opetussuunnitelmatyöryhmän muistioita.

Haastattelu sopii aineistonkeruumenetelmäksi silloin kun halutaan kartoittaa tutkittavaa aluetta ja kun halutaan kuvaavia esimerkkejä (Metsämuuronen 2006, 113). Haastattelun avulla kerättiin tietoja oppimäärän yksilöllistämisen prosessien toteutamisesta oppilaitoksissa. Tarkoituksena ei ollut saada selville kaikkien musiikkiopistojen toimintatapoja, vaan nimenomaan kerätä kuvaavia esimerkkejä.

Tutkimuksen haastattelumenetelmäksi valittiin puolistrukturoitu sähköpostihaastattelu. Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat kaikille samat, mutta valmiita vastausvaihtoehtoja ei anneta. Haastateltava saa vastata omin sanoin. (Eskola & Suoranta 1998, 87.) Sähköpostitse toteutettava haastattelu säästää sekä aikaa että kustannuksia (Tuomi & Sarajärvi 2018, e-kirja). Sähköpostin käyttämisen vaarana on, että lähetetty haastattelu hukkuu saapuneiden sähköpostien joukkoon tai roska-postisuodattimiin. Tämän menetelmän etu on sen nopeus. Tähän tutkimukseen puolistrukturoitu sähköpostihaastattelu sopi hyvin aiheen tarkan rajauksen vuoksi. Haastattelun lisäksi oppilaitoksilta pyydettiin sähköpostitse oppimäärän yksilöllistämisen

dokumentteja tutkimusaineistoksi. Saatekirjeessä pyydettiin lupa käyttää sekä haastatteluiden vastauksia, että oppimäärän yksilöllistämisen dokumentteja tässä tutkimuksessa. Suurin osa tutkimusaineiston materiaalista on vapaasti luettavissa oppilaitosten internetsivuilla. Taiteen perusopetuksen uudet opetussuunnitelman perusteet antavat tietynlaiset raamit oppimäärän yksilöllistämiseen. Haastattelun kysymykset johdettiin suoraan opetussuunnitelman perusteista nousseista teemoista. Kaikki kysymykset olivat avoimia kysymyksiä. Haastattelukysymykset testattiin kahdella henkilöllä. Saatekirje, suostumuspyyntö sekä haastattelukysymykset ovat liitteenä (liite 1).

Tuomi & Sarajärvi (2018) korostavat että tiedonantajien valinnan tulee olla harkittua ja tarkoitukseen sopivaa. On tärkeää, että haastateltavat henkilöt tietävät tutkimuksen aiheesta mahdollisimmat paljon (Mt.) Eliittiotannassa tiedonantajiksi valitaan vain ne henkilöt, joilta oletetaan saatavan parhaiten tietoa tutkittavaan ilmiöön liittyen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, e-kirja). Haastattelukohteiden valinnassa hyödynnettiin eliittiotannan sekä benchmarking-menetelmän periaatteita. Benchmarking-menetelmässä tarkoitus on oppia parhailta esikuvilta heidän parhaista käytänteistään. Tavoitteena oli kerätä parhaita toimintamalleja ja käytänteitä hyödyttämään Viitasaaren alueen musiikkiopiston oppimäärän yksilöllistämisen toimintamallin luomista. Aineistonkeruussa tämän tyyppisestä toiminnasta käytetään termiä eliittiotanta. Taustatyö tehtiin tutkimalla useiden musiikkioppilaitosten internetsivuja. Kriteerinä oli myös se, että haastatteluun osallistuvat musiikkioppilaitokset sijaitsivat maantieteellisesti suhteellisen lähellä pohjoista Keski-Suomea. Näin esimerkiksi mahdollisen yhteistyön tekeminen on tulevaisuudessa helpompaa myös käytännössä, ei vain videovälitteisesti tai muilla keinoin.

Kuopion konservatorio valikoitui eliittiotannan periaatteen mukaisesti yhdeksi haastattelunkohteeksi. Kuopion konservatorion internetsivuilta selviää, että erityistä tukea tarvitsevat oppilaat otetaan huomioon Kuopiossa hyvin. Kuopion konservatorion valintaa puolsi myös opiskelijakollegoiden sekä rehtorimme antamat suositukset, sekä se, että konservatorio hallinnoi tällä hetkellä *Inclusive Pedagogy in Arts – Europe* – hanketta. Toiseksi haastattelun kohteeksi valikoitui Musiikkiopisto KUMO Jyväskylästä, sillä heidän erikoistumisalueensa on nimenomaan erityisen tuen oppilaiden

opettaminen. Heidän internetsivuillaan lukee seuraavaa: ”KUMO on erikoistunut vastaamaan oppilaidensa erityisen tuen tarpeisiin ja opetussuunnitelman tavoitteita yksilöllistämään” (kumo.fi). KUMO:sta ilmoitettiin, että he eivät pysty osallistumaan haastatteluun, joten oppilaitoksen rehtori suositteli lähettämään haastattelupyynnön Helsingissä sijaitsevalle musiikkikeskus Resonaarille, jonka koko opetussuunnitelma perustuu oppimäärän yksilöllistämiseen. Musiikin erityispalvelukeskus Resonaarin kohdalla maantieteellinen kriteeri ei toteudu, mutta olennaisempaa on haastateltavien henkilöiden asiantuntijuus kuten Tuomi & Sarajärvi (2018) korostavat (Mt.). Kolmanneksi haastateltavaksi valittiin verrannollisessa mielessä suurin piirtein Viitasalo-opiston kokoinen musiikkiopisto Keski-Suomen alueelta, josta ei internetsivujen perusteella selviä kuinka oppimäärän yksilöllistäminen on otettu huomioon. Valinta kohdistui Viitasalo-opistoon, jonka ylläpitäjäkuntia ovat Kannonkoski, Kars-tula, Kivijärvi, Kyyjärvi ja Saarijärvi.

Vimmart on Tampereella sijaitseva yhdenvertaisen taiteen oppilaitos, joka tarjoaa kaikille tasavertaisen mahdollisuuden taiteiden opiskeluun. Oppilaitoksen pääkohde-ryhmänä ovat erityistä tukea tarvitsevat, kuten kehitysvammaiset tai haavoittuneissa oloissa elävät ihmiset. (Vimmart.fi) Vimmart on järjestänyt keväällä 2018 musiikin apuopettajakoulutusta. Tämän koulutuksen tuloksia ja mallia esitellään yleisellä tasolla tässä tutkimuksessa myös, sillä kyse ainutlaatuisesta ja uudesta toimintamallista jota voidaan hyödyntää oppimäärän yksilöllistämisen toimintamalleja kehittäessä.

Sähköpostihaastattelut lupapyyntöineen ja suostumuksineen lähetettiin kolmelle musiikkiopistolle (Kuopion konservatorio, Musiikkikoulu KUMO ja Viitasalo-opisto) 12.6.2018. Vastausaikaa annettiin 30.6.2018 saakka. Vimmartille ei lähetetty samaa sähköpostihaastattelua kuin muille opistoille, vaan heille lähetettiin kysely musiikin apuopettajakoulutuksesta 12.6.2018 sekä 2.8.2018. KUMO:n kielteisen vastauksen saavuttua, lähetettiin haastattelupyynnöksi musiikkikeskus Resonaarille. Oli odotettavissa, että alkavat kesälomat aiheuttavat haasteita vastausten saamiseen. Määräaikaan mennessä (30.6.2018) vastaus saatiin yhdeltä opistolta. Uusintapyyntö lähetettiin lopuille opistoille 2.8.2018. Vastausaikaa annettiin 20.8.2018 saakka. Jatkettuun määräaikaan mennessä vastaus saatiin yhdeltä opistolta. Lopulliseksi vastausaikatauluksi sovittiin syyskuu 2018, jolloin vastaus saatiin lopuiltakin musiikkioppilaitoksilta.

Saapuneiden vastausten perusteella voitiin todeta, että aineistoa oli riittävästi palvelemaan Viitasaaren alueen musiikkiopiston oppimäärän yksilöllistämisen toimintamallin kehittämistä.

3.2 Aineiston analyysi ja haastatteluiden tulokset

Teemoittelussa tutkimusaineistosta nostetaan esiin tutkimusongelmaa valaisevia teemoja. Näin voidaan vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä ja ilmenemistä aineistossa. (Eskola & Suoranta 1998, 175–176.) Haastatteluiden vastaukset sekä oppimäärän yksilöllistämisen dokumentit teemoiteltiin ja tiivistettiin. Syntyneiden asiasisältöjen pohjalta pystyi hahmottamaan millaisia oppimäärän yksilöllistämisen keinoja haastatteluun vastanneissa oppilaitoksissa käytetään. Näitä asiasisältöjä verrattiin teoreettisessa viitekehyksessä esille nousseisiin oppimäärän yksilöllistämisen teemoihin ja toimenpiteisiin. Syntyneiden tulosten pohjalta, parhaista käytännöistä oppien, muodostui lopullisena tuotoksena Viitasaaren alueen musiikkiopiston oppimäärän yksilöllistämisen toimintamalli joka on esitelty 4. luvussa. Teemoittelu tehtiin haastattelukysymyksiä hyödyntäen. Haastatteluiden vastaukset sekä oppimäärän yksilöllistämisen dokumenteista nousseet havainnot teemoiteltiin haastattelurungon mukaisesti otsikkoihin.

Tässä luvussa on teemoiteltu, tiivistetty ja selostettu Kuopion konservatorion, Viitasalo-opiston sekä musiikkikeskus Resonaarin oppimisen yksilöllistämisen prosessit. Lähdemateriaaleina käytettiin sähköpostihaastatteluiden vastauksia sekä oppimäärän yksilöllistämisen dokumentteja. Teemoittelun otsikot on johdettu haastattelukysymyksistä (liite 1). Viimeisessä kappaleessa esitellään Vimmartin järjestämää musiikin apuopettajakoulutusta.

Yleistä

Kuopion konservatoriossa on annettu yksilöllistä opetusta vuodesta 2002 lähtien. Konservatoriossa opiskelee vuosittain yksilöllistetyn opiskelusuunnitelman mukaan vaihteleva määrä oppilaita. Yksilöllistäminen voi olla koko opintoajan kestävä ratkaisu tai tilapäinen ratkaisu. Viitasalo-opistossa ei viime vuosina ole tullut tarvetta

oppimäärän yksilöllistämiseksi, joten vakiintunutta toimintamallia ei heillä ole tällä hetkellä ole olemassa. Musiikkikeskus Resonaari tarjoaa taiteen perusopetuksen musiikin laajan opetussuunnitelman mukaista opetusta. Resonaari antaa osallistumismahdollisuuden tasolta toiselle etenevään opetukseen niille ryhmille, joilla ei pääsääntöisesti muuten olisi mahdollisuutta osallistua tällaiseen opetukseen esimerkiksi syrjäytymisvaarassa olevat sekä erilaisten oppijoiden ryhmät. Resonaarissa oppimispotentiaaliin uskotaan jokaisen oppilaan kohdalla. Keskisiä tekijöitä ovat esteettömyys, saavutettavuus, oppimisen demokratia sekä kulttuurillinen ja muusikkouden tasa-arvo.

Oppimäärän yksilöllistäminen opetussuunnitelmassa

Oppimäärän yksilöllistämisen kuvaukset sekä Kuopion konservatorion, että Viitasalopiston opetussuunnitelmassa noudattelevat opetushallituksen antamia opetussuunnitelman perusteita. Kuopion konservatoriossa yksilöllistettyä opetusta voidaan toteuttaa, mikäli sille on riittävät henkiset ja aineelliset edellytykset. Tämä tarkoittaa pedagogista osaamista ja motivaatiota, olosuhteita sekä opettajan ja oppilaan tarvitsemien tukitoimien järjestymistä. Resonaarin koko opetussuunnitelma perustuu oppimäärän yksilöllistämiseksi. Opetussuunnitelman pohjana on opetushallituksen opetussuunnitelman perusteet, sillä Resonaari tarjoaa musiikin laajan oppimäärän mukaista opetusta.

Tiedottaminen

Kuopion konservatorion oppimäärän yksilöllistämisen mahdollisuudesta tiedotetaan konservatorion nettisivuilla. Viitasalopistossa oppimäärän yksilöllistämisen mahdollisuudesta tiedotetaan uuden opetussuunnitelman julkistamisen yhteydessä sekä opiston tiedotteessa. Resonaarissa tiedottaminen sekä yhteydenpito vanhempiin ja muihin toimijoihin tapahtuu kausitiedotteiden, kotisivujen ja Facebook-sivujen avulla. Internetsivuilla on opas, jossa koulun toimintaa ja käytänteitä kuvataan.

Erityisopetuksen vastuuopettaja

Kuopion konservatoriossa toimii erityisopetuksen vastuuopettaja jonka tehtäviin kuuluu muun muassa yksilöllinen oppilasvalinta, tukiopeettajana toimiminen sekä yhteydenpito huoltajiin tarvittavien tukitoimien määrittämiseksi. Erityistä tukea tarvitsevalle oppilaalle laaditaan henkilökohtainen opiskelusuunnitelma, josta löytyvät seuraavat tiedot: oppilaan taustatiedot ja opetuksen yksilöllistämisen perusteet, opiskelun yleiset tavoitteet, opiskelusuunnitelma, myönnetty opiskelu-aika sekä mahdolliset tukitoimet. Henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laativat opettaja, oppilas, huoltaja, rehtori ja tarvittaessa vastuuopettaja. Viitasalo-opistossa ei ole erikseen nimettyä erityisopetuksen vastuuopettajaa.

Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma

Jokaisessa haastatteluun vastanneessa opistossa laaditaan erityistä tukea tarvitsevalle oppilaalle henkilökohtainen opiskelusuunnitelma. Koska Resonaarin koko opetussuunnitelma perustuu oppimäärän yksilöllistämiseen, laaditaan henkilökohtainen opiskelusuunnitelma jokaiselle oppilaalle. Henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laatimiseen osallistuvat kaikissa haastattelemissani opistoissa opettaja, oppilas, huoltaja, rehtori ja erityisopetuksen vastuuopettaja, mikäli sellainen on nimetty. Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma sisältää oppilaan yksilölliset tavoitteet ja mahdolliset tukitoimet.

Kuopion konservatorion henkilökohtaiseen opiskelusuunnitelmaan kirjataan oppilaan taustatiedot ja opetuksen yksilöllistämisen perusteet, opiskelun yleiset tavoitteet, opiskelusuunnitelma, myönnetty opiskelu-aika sekä opetusjärjestelyt ja mahdolliset tukitoimet. Kuopion konservatoriossa oppimäärän yksilöllistäminen voidaan tehdä opintojen aikana havaitun tarpeen mukaan, tai oppilas hakee suoraan yksilöllistettyyn opetukseen, jolloin myös pääsykoe yksilöllistetään. Oppilaan musiikilliset ja muut edellytykset arvioidaan ennen oppilaaksi ottamista. Yksilöllistetty oppilasvalinta toteutetaan siten että oppilas osallistuu valmennusopetukseen, jonka kuluessa opiskelun edellytykset voidaan todeta. Mikäli tähän toimintaan osallistuminen ei ole

mahdollista, järjestetään pyrkijälle tutustumisjakso jonka aikana opiskelun edellytykset arvioidaan yhteistyössä huoltajien ja mahdollisten muiden tukihenkilöiden kautta.

Viitasalo-opistossa rehtorin tehtäviin kuuluu yksilöllistämisen tarpeen selvittely ja henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laatiminen yhdessä opettajan, oppilaan ja huoltajan kanssa, sekä yksilöllisten tavoitteiden laatiminen ja mahdollisten muiden tukitoimien tarpeen selvittäminen.

Resonaarissa henkilökohtaisessa opiskelusuunnitelmassa otetaan huomioon yksilön vahvuudet ja erityispiirteet. Henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman sisällöstä ei voi tehdä yleispätevää kuvausta, vaan jokainen opiskelusuunnitelma on luotava yksilökohtaisesti. Henkilökohtaisessa opiskelusuunnitelmassa lähtökohtana on taiteellista kehittymistä palvelevien yleisten tavoitteiden tunnistaminen. Tällaisia tavoitteita ovat mm. vuorovaikutustaidot, toiminnan suuntaaminen annettuun tehtävään, perussykkeen harjoittaminen, musiikillinen muisti, motoriset valmiudet ja informaatio-käsittelytaidot. Tärkeää on löytää sopivan haastavat tavoitteet ja tehtävät oppilaan voimavaroille. Kaikkien oppilaiden kohdalla suunnitelmassa on oltava musiikin oppimiseen ja muusikkouden kehittämiseen liittyvät tavoitteet.

Arviointi

Sekä Kuopion konservatoriossa, että Viitasalo-opistossa oppilasarviointi toteutetaan musiikin laajan oppimäärän arviointikriteerien perusteella, yksilöllisiin tavoitteisiin suhteutettuna. Resonaarissa arvioinnin keskeisin asia on tunnistaa, että oppilas hyötyy opetuksesta. Toinen keskeinen tavoite on, että opetus etenee taiteen perusopetuksen tavoitteiden mukaisesti henkilökohtaista opiskelusuunnitelmaa noudattaen. Oppimäärän yksilöllistäminen edellyttää jatkuvaa arviointia. Ensimmäinen asia arvioinnissa on tukea oppilasta ymmärtämään oma toimintansa. Tätä kautta oppilasta voidaan ohjata itsearviointiin. Taitojen kasvaessa oppilaalla on paremmat edellytykset itsearviointiin. Sanallinen palaute ja yhteiskeskustelu ovat tärkeitä työvälineitä arvioinnissa, mutta tarvittaessa voidaan hyödyntää myös ääni- ja /tai kuvatallenteita. Keskeisin asia arvioinnissa on tunnistaa, että oppilas hyötyy opetuksesta ja oppimista tapahtuu. Samoin keskeistä on, että opetuksessa edetään taiteen perusopetuksen tavoitteiden mukaisesti ja henkilökohtaista opiskelusuunnitelmaa noudattaen.

Tukitoimet ja apuvälineet

Viitasalo-opistossa ei tällä hetkellä ole erityistä tukea tarvitsevia oppilaita, joten tukitoimia ja apuvälineitä ole tarvinnut järjestää. Kuopion konservatoriossa erityisopetuksen vastuopettaja ja varsinainen opettaja määrittelevät yhdessä vanhempien/huoltajan kanssa tukitarpeen, jonka perusteella tehdään pedagogiset ratkaisut ja mahdollisten apuvälineiden tarve. Resonaarissa yksilöopetus on toisinaan ainoa toimiva opetusmuoto, mutta mahdollisuuksien mukaan käytetään myös bändiopetusta ja pariopetusta. Työmenetelmänä käytetään muun muassa samanaikaisopetusta. Samanaikaisopetuksessa kaksi opettajaa toimii ryhmäopetuksessa kuuden oppilaan kanssa. Kommunikaation tukena käytetään muun muassa tukiviittomia ja kuvakommunikaatiota.

Musiikin apuopettajakoulutus

Vimmart on Tampereella sijaitseva yhdenvertaisen taiteen oppilaitos, joka tarjoaa kaikille tasavertaisen mahdollisuuden taiteiden opiskeluun. Vimmart on järjestänyt kuuden opintopisteen laajuiset musiikin apuopettajakoulutuksen opinnot keväällä 2018. Musiikin apuopettaja voi toimia apuna musiikinopetuksessa muun muassa koulussa, päiväkodissa, musiikkioppilaitoksessa tai musiikkileikkikoulussa. Apuopettajan tehtäviä ovat muun muassa nuotin näyttäminen, tukisoittaminen, ohjaaminen, säestäminen, materiaalin valmistaminen, opettajan avustaminen, soitinten virittäminen ja kuvionuottitarrojen vaihtaminen.

4 Viitasaaren alueen musiikkiopiston toimintamalli musiikin laajan oppimäärän yksilöllistämiseksi

Tutkimuksen lopputuloksen, Viitasaaren alueen musiikkiopiston oppimäärän yksilöllistämisen toimintamallin tekemisessä hyödynnettiin myös benchmarking-menettel-

mää. Luvussa 4.1 esitellään menetelmän pääpiirteet Tuomisen (2016) mukaan. Menetelmää ei käytetty varsinaisena tutkimusmenetelmänä, vaan apukeinona Viitasaaren alueen musiikkiopiston toimintamallin kehittämistyössä.

Tässä luvussa on kuvattu teorian tiedon, tutkimusaineiston ja benchmarking-prosessin pohjalta luotu Viitasaaren alueen musiikkiopiston oppimäärän yksilöllistämisen toimintamalli ja toimenpiteet. Tämä toimintamalli on suunnitelma, jota päivitetään tarvittaessa. Kaikkia tässä toimintamallissa esiteltyjä asioita ei ole toteutettu käytännössä, vaan osa toimenpiteistä on etukäteen mietittyjä toteutusvaihtoehtoja jotka otetaan käyttöön tarpeen vaatiessa. Tekstissä viitataan sekä teorian tietoon, että tutkimusaineistoon. Tiivistelmä Viitasaaren alueen musiikkiopiston toimintamallista löytyy liitteestä kolme (liite 3).

4.1 Benchmarking-menetelmän hyödyntäminen

Benchmarking on arviointia, jossa toimintoja verrataan organisaatioiden välillä. Vertailua voi tehdä joko saman alan toimijoista tai miltä tahansa toimialalta. Vertailtava kohde etsitään jostakin paremmasta organisaatiosta ja vertailua voi tehdä saman alan toimijoista tai miltä tahansa toimialalta. Menetelmän tarkoitus on oppia hyviltä esikuvilta heidän parhaista käytännöistään. Tavoitteena on saada aikaan parannuksia omassa toiminnassa ja tunnistaa oman toiminnan heikkouksia. Benchmarkingin voi toteuttaa esimerkiksi vierailulla tai keräämällä tietoa erilaisista julkaisuista kuten artikkeleista tai internetsivuilta. (Itä-Suomen yliopisto.)

Tuominen (2016) on määritellyt benchmarking prosessiaskleet jotka ovat:

1. Määrittele benchmarking kohde.
2. Tunnista benchmark yritykset.
3. Opi, kuinka ME sen teemme.
4. Opi kuinka HE sen tekevät.
5. Aseta tavoitteet.
6. Sovella ja ota käyttöön.
7. Vakiinnuta ja kehitä edelleen. (Tuominen 2016, 10.)

Ensimmäisessä prosessiaskeleessa tunnistetaan kohde jota halutaan kehittää. On tärkeää, että kohde määritellään mitattavissa olevalla suorituskyvyllä. Ensimmäisessä vaiheessa edetään seuraavasti: kun kehittämistarve on tunnistettu, rajataan kehitettävä prosessi. Ensimmäisen vaiheen lopuksi käynnistetään varsinainen benchmarking- prosessi (Tuominen 2016; 11, 17–33.) Viitasaaren alueen musiikkiopistossa kohteeksi tunnistettiin oppimäärän yksilöllistämisen prosessi musiikin laajan oppimäärän yksilöllistäminen taiteen perusopetuksessa. Tätä prosessia rajattiin edelleenkin ennakoihin toimenpiteisiin ja työkaluihin, oppituntien sisältö rajattiin prosessin ulkopuolelle. Prosessin toinen askel on tunnistaa benchmark-yritykset. Tehdään päätös siitä millaista organisaatiota halutaan benchmarkata, ja laaditaan kohteen profiilikuvaus. Prosessin toinen askel kuvattiin luvussa 3.1.

Kolmannessa askeleessa todetaan kehitettävän prosessin toimivuus omassa yhteisössä. Oman organisaation toimintatapa kuvataan mahdollisimman tarkasti. Huomiota kiinnitetään erityisesti suorituskykyä haittaaviin tekijöihin. Prosessia tarkastellaan kahdelta suunnalta: asiakkaan näkökulmasta ja prosessin suorittamisen näkökulmasta. Tämän jälkeen palataan takaisin prosessin toiseen kohtaan jatehdään lopullinen valinta benchmarkattavasta yrityksestä. (Tuominen 2016; 10, 45–46.) Viitasaaren alueen musiikkiopiston vanhan opetussuunnitelman ”Oppimäärän yksilöllistäminen”-osio noudatteli sanatakkasti opetushallituksen antamia opetussuunnitelman perusteita (Viitasaaren alueen musiikkiopiston opetussuunnitelma 2004.) Erytystä tukea tarvitsevien oppilaiden opetus on tähän saakka järjestetty yksilöllisesti oppilaan tarpeiden mukaan joustavalla menettelyllä. Mitään vakiintunutta toimintamallia opistolla ei ole tähän mennessä ollut. Prosessi on palvellut asiakkaita siinä mielessä, että jokaiselle on pystytty räätälöimään oppilaan tarpeisiin sopiva järjestely. Toisaalta taas käytäntö on voinut tuntua sekavalta juuri siitä syystä, että yhteisiä sovittuja menettelytapoja ei ole ollut.

Prosessin neljännessä vaiheessa selvitetään kuinka prosessiin valikoituneet yritykset, tässä tapauksessa haastatteluun osallistuneet musiikkiopistot, toteuttavat benchmarking-kohdetta eli oppimäärän yksilöllistämistä. Tämä vaihe kuvattiin lu-

vussa 3.2. Tärkeää on vertailla omaa toimintamallia ja benchmarking-prosessin tuloksia. (Mts. 69–81.) Neljäs vaihe kuvataan tässä luvussa teoretietoon sekä aineiston analyysiin nivoen.

4.2 Oppimäärän yksilöllistämisen toimenpiteet käytännössä

Viitasaaren alueen musiikkiopisto on perustettu vuonna 1969 ja sen toiminta-alue on Viitasaari, Pihtipudas, Kinnula ja Keitele. Viitasaaren alueen musiikkiopistossa opiskelee vuosittain noin 200 oppilasta (taiteen perusopetuksen laaja oppimäärä noin 100 oppilasta, musiikin varhaiskasvatus noin 100 oppilasta). Viitasaaren alueen musiikkiopistossa on luovuttu pääsykokeista ja oppilaat otetaan opiskelijoiksi instrumentti-kohtaisesti ilmoittautumisjärjestyksessä (Viitasaaren alueen musiikkiopiston johtokunta 11.10.2016 § 17). Koska pääsykokeista on luovuttu, ei oppilaaksi ottamisen prosessia ole tarvinnut yksilöllistää.

Kuten jo aiemmin on todettu, oppimäärän yksilöllistäminen on tähän saakka järjestetty Viitasaaren alueen musiikkiopistossa Lavasteen (2012) tarkoittamalla joustavalla menettelyllä. Tämän auki kirjoitetun oppimäärän yksilöllistämisen toimintamallin lähtökohtana on edelleenkin joustava menettely. Kohtalaisen pienessä oppilaitoksessa oppilaan yksilölliset tarpeet voidaan aidosti huomioida. Viitasaaren alueen musiikkiopisto noudattaa Viitasaaren kaupungin tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa. Oma oppilaitoskohtaista suunnitelmaa ei ole laadittu.

4.2.1 Uuden opetussuunnitelman tekeminen

Tässä luvussa avataan sitä taustatyötä, jota oppimäärän yksilöllistämisen toimintamallin luomiseksi on tehty muun muassa opetussuunnitelmatyöryhmän kokouksissa. Myös tehtyä taustatyötä analysoidaan benchmarking-prosessin mukaisesti. Prosessin viidennessä vaiheessa etsitään ja analysoidaan erot oman ja benchmark-yrityksen prosessien välillä. Huolellisen analyysin jälkeen asetetaan tavoitteet. Suorituskyvyn eroja voidaan pohtia esimerkiksi menetelmien, edellytysten, ammattitaidon ja prosessin kautta. Ennen tavoitteiden asettamista, on oltava käsitys tarvittavista ja mah-

dollisista muutoksista. (Tuominen 2016, 85–100.) Muutokset suunnitellaan ja tarkennetut tavoitteet asetetaan prosessin kuudennessa vaiheessa. Kehitystehtävien ja muutosten avuksi laaditaan toteuttamissuunnitelma, johon kirjataan seuraavat asiat: suunnitellut muutokset, niiden tarvitsema aika sekä vastuhenkilö. (Mts. 101–112.)

Muutoksen suunnittelun ensiaskeleet uuden opetussuunnitelman työstämisessä otettiin lokakuussa 2017 jolloin Viitasaaren alueen musiikkiopiston opetussuunnitelmatyö käynnistyi. Ensimmäisessä opetussuunnitelmatyöryhmän kokouksessa esitellin oppimäärän yksilöllistämisen idean ja sovimme yhteisesti, että opetussuunnitelman ”oppimäärän yksilöllistäminen”-osio on minun vastuullani. Opetussuunnitelmatyöryhmän kokouksia järjestettiin kuusi kappaletta: 25.10.2017, 5.12.2017, 18.1.2018, 14.2.2018, 7.3.2018, 4.4.2018. Työryhmän kokouksissa nousi esille seuraavat tarkentavat kysymykset ja huomiot oppimäärän yksilöllistämisestä keskustellessa:

- Kenelle oppimäärän yksilöllistämistä tarjotaan ja kenellä on siihen oikeus?
- Miten toimitaan, jos tilanne ilmenee kesken musiikkiopisto opintojen?
- Oppilaaksi ottaessa pitää saada tietää oppilaiden erityistarpeista ja opettajilla täytyy olla oikeus saada tietoa ko. tarpeista.
- Yhteistyö vanhempien kanssa on tärkeää.
- Nimetäänkö erityispedagogiikan vastuuopettaja, joka toimii yhteistyössä rehtorin kanssa?
- Todistukseen maininta: oppilas on opiskellut mukautetun opetussuunnitelman mukaisesti.
- Toivotaan koulutuksia erityisyydestä ja erilaisuuden kohtaamisesta.

Lisäksi opetustyöryhmän keskusteluissa nousi esille myös seuraavia asioita ja ehdotuksia:

- Oppimäärän yksilöllistämisen mahdollisuudesta tiedotetaan ilmoittautumisen yhteydessä
- Tarjotaan musiikkileikkikouluryhmää erityistä tukea tarvitseville. (Viitasaaren alueen musiikkiopiston opetussuunnitelmatyöryhmän muistiot 2017 ja 2018.)

Opetussuunnitelmatyöryhmässä nousi esiin myös se, että opettajat eivät ole musiikkiterapeutteja, mikä pitää täysin paikkaansa. Musiikkiterapia on ammatillista hoitotyötä jota tekevät koulutetut terapeutit ja musiikkikasvatusta tekevät siihen koulutetut henkilöt (Lilja-Viherlampi 2007, 297).

Opetussuunnitelmatyöryhmän muistioiden, sähköpostihaastattelujen ja oppimäärän yksilöllistämisen dokumenttien perusteella suunniteltiin seuraavat muutokset ja tavoitteet:

TAULUKKO 1. Oppimäärän yksilöllistäminen, suunnitellut muutokset.

Suunniteltu muutos	Aika
Tarjotaan musiikkileikkikouluryhmää erityistä tukea tarvitseville.	Ilmoittautuminen keväällä 2018
Oppimäärän yksilöllistämisen mahdollisuudesta tiedotetaan ilmoittautumisen yhteydessä.	Ilmoittautumislomake ja jatkamislomake 2018–2019
Nimetään erityisopetuksen vastuuopettaja, joka toimii yhteistyössä rehtorin kanssa.	Elokuu 2018
Luodaan opistolle henkilökohtainen opiskelusuunnitelma-lomake.	Syky 2018
Tarjotaan opiston opettajille tietoa ja koulutusta erityistä tukea tarvitsevista oppilaista sekä opetuksen tukitoimista.	Jatkuva

Taulukon kaksi ensimmäistä toimenpidettä toteutettiin keväällä 2018. Erityistä tukea tarvitsevien lasten musiikkileikkikouluryhmää tarjottiin ensimmäisen kerran lukuvuodelle 2018–2019. Ryhmä on tarjolla jatkossakin vuosittain. Oppimäärän yksilöllistämisen mahdollisuudesta tiedotetaan huoltajia sekä musiikkiopiston ilmoittautumislomakkeessa että jatkamisilmoituksessa sekä opiskelijan oppaassa.

Erityisopetuksen vastuuopettaja nimettiin syyslukukauden ensimmäisessä henkilöstöpäalaverissa 13.8.2018. Erityisopetuksen vastuuopettajalla on yhteistyössä musiikkiopiston rehtorin kanssa vastuu huolehtia siitä, että suunnitellut muutokset toteutuvat ja niiden toteutumista seurataan jatkuvasti.

Benchmarking-prosessin seitsemännessä, eli viimeisessä vaiheessa kehitystehtävät vakiinnutetaan ja niitä kehitetään edelleen. Tavoitteiden saavuttamiseksi tarvitaan

jatkuvaa mittausta. Menetelmien ja toimintatapojen jatkuva seuraaminen on edellytys prosessin menestymiselle. Benchmarking-prosessi voidaan suorittaa uudelleen tietyin väliajoin, ja oppia aina vain paremmilta esikuvilta. (Tuominen 2016, 113–116.) Kuten jo edellisessä luvussa mainitsin, vastuu vakiinnuttamisesta ja jatkokehittämisestä on erityisopetuksen vastuuopettajalla ja rehtorilla.

4.2.2 Oppimäärän yksilöllistäminen opetussuunnitelmassa

Viitasaaren alueen musiikkiopiston uuden opetussuunnitelman oppimäärän yksilöllistämistä kirjattu teksti noudattelee taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän mukaisia opetussuunnitelman perusteita kuten Kuopion konservatoriossa ja Viitasalopistossa. Opetussuunnitelmatyöryhmässä käytyjen keskustelujen pohjalta Viitasaaren alueen musiikkiopiston uudessa opetussuunnitelmassa todetaan oppimäärän yksilöllistämisestä seuraavaa:

”Mikäli oppilas ei vammaisuuden, sairauden, erityisen tuen tarpeen tai muun näihin verrattavissa olevan syyn vuoksi kykene opiskelemaan oppilaitoksen opetussuunnitelman mukaisesti, opetussuunnitelman tavoitteita voidaan yksilöllistää. (Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2002.) Erityisen tuen tarpeesta ilmoitetaan ilmoittautumislomakkeessa. Musiikkiopiston erityisopetuksen vastuuopettaja laatii yhdessä opettajan, oppilaan ja huoltajien kanssa henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman jota päivitetään tarvittaessa. Arviointi tapahtuu suhteessa oppilaan opiskelusuunnitelman mukaisiin tavoitteisiin.” (Viitasaaren alueen musiikkiopiston opetussuunnitelma 2018.)

Vuoden 2002 opetussuunnitelman perusteissa määriteltiin tarkasti, ketä oppimäärän yksilöllistäminen koskee. Opetussuunnitelmatyöryhmässä todettiin, että tämä määrittely halutaan säilyttää Viitasaaren alueen musiikkiopiston uudessa opetussuunnitelmatekstissä. Opetussuunnitelmatekstiin on kirjattu myös yhteinen päätös siitä, että erityisopetuksen vastuuopettaja nimetään. Seuraavassa kappaleessa on kuvattu tarkemmin opetussuunnitelmatekstissä mainittu erityisen tuen tarpeen ilmoittaminen.

4.2.3 Tiedottaminen

Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteissa (2017) edellytetään tiedottamaan huoltajia oppimäärän yksilöllistämisen mahdollisuudesta. Viitasaaren alueen musiikkiopistossa tietoa oppimäärän yksilöllistämisen mahdollisuudesta annetaan opetussuunnitelmassa, jatkamisilmoituksessa, ilmoittautumislomakkeessa sekä opiskelijan oppaassa. Papun muskarista tiedotetaan opiston nettisivuilla sekä musiikin varhaiskasvatuksen ilmoittautumislomakkeessa.

Opiskelijan oppaaseen on oppimäärän yksilöllistämisestä kirjattu seuraavaa:

”Oppimäärän yksilöllistäminen. Mikäli oppilas ei vammaisuuden, sairauden, erityisen tuen tarpeen tai muun näihin verrattavissa olevan syyn vuoksi kykene opiskelemaan oppilaitoksen opetussuunnitelman mukaisesti, opetussuunnitelman tavoitteita voidaan yksilöllistää. Lisätietoja rehtorilta.” (Viitasaaren alueen musiikkiopiston opiskelijan opas 2018-2019.)

Viitasaaren alueen musiikkiopiston sähköisessä ilmoittautumislomakkeessa lukee seuraavaa:

”Oppilaalle voidaan tarvittaessa laatia yksilöllistetty opetussuunnitelma, jossa otetaan huomioon oppimisvaikeudet ja muut erityistarpeet. Kerro tässä jos sellaista tarvitaan ja miksi. Tieto yksilöllistetyistä opetussuunnitelmista kerrotaan oppilasta ohjaaville opettajille.”

Yksilöllistetty opetussuunnitelma on salassa pidettävä dokumentti. Salassapito määritellään laissa viranomaisten toiminnan julkisuudesta (§ 24 kohta 30). Salassa pidettävää tietoa voivat saada vain ne henkilöt, jotka työtehtävissään ja tehtävää hoitaessaan sitä tarvitsevat (Vehkamäki & Lahtinen & Tamminen-Dahlman 2013, 32). Viitasaaren alueen musiikkiopistossa oppilaalla saattaa olla kolme tai neljä eri opettajaa eri oppilaineissa (instrumenttiopinnot, musiikin perusteet ja yhteismusisointi). Siksi tiedonkulku oppilaan tavoitteista ja oppimissuunnitelmista opettajien välillä on tärkeää. Avainasemassa on myös huoltajien avoimuus ja tiedonanto erityistä tukea tarvitsevan oppilaan opetuksen järjestämisessä.

Viitasaaren alueen musiikkiopiston uusi opetussuunnitelma on luettavissa opiston internetsivuilla. Viitasaaren alueen musiikkiopistolla on myös Facebook-sivut. Oppimäärän yksilöllistämistä ei internetsivuille tai sosiaaliseen mediaan ole laitettu erillistä tiedotetta, vaan tiedot löytyvät yleisistä dokumenteista (opiskelijan opas, ilmoittautumislomake, jatkamisilmoitus).

Myös ArtsEqual-hankkeen antamassa toimenpidesuosituksessa (kts. luku 2.7) korostetaan tiedottamisen merkitystä ja saavutettavuutta. Toimenpidesuosituksessa todetaan, että tiedottaminen voidaan tehdä myös eri kielillä mukaan lukien viittomakieli ja selkokieli. (Laes ym. 2018, 5.) Tällä hetkellä Viitasaaren alueen musiikkiopiston tiedottaminen tapahtuu suomenkielellä. Tulevaisuudessa voidaan harkita myös muita vaihtoehtoja.

4.2.4 Erityisopetuksen vastuuopettaja ja henkilökohtainen opiskelusuunnitelma

Kuopion konservatoriossa erityisopetuksen vastuuopettajan tehtäviin kuuluu muun muassa yksilöllinen oppilasvalinta, tukiopeettajana toimiminen sekä yhteydenpito huoltajiin tarvittavien tukitoimien määrittämiseksi. Viitasaaren alueen musiikkiopiston opetussuunnitelmatyöryhmän kokouksissa todettiin Kuopion konservatorion kaltaisen erityisopetuksen vastuuopettajan toimintamalli hyväksi, ja päätettiin, että vastuuopettaja nimetään. Nimeäminen tehtiin syksyn 2018 ensimmäisessä henkilöstöpalaverissa. Hänen vastuullaan on samankaltaiset vastuut kuin Kuopion konservatorion vastaavalla opettajalla eli muun muassa henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laatiminen yhdessä oppilaan ja huoltajan kanssa. Erityisopetuksen vastuuopettajan tehtävänä on myös ohjata ja neuvoa opettajia oppimäärän yksilöllistämiseen liittyvissä asioissa, suunnitella tukitoimia sekä ohjeistaa ja auttaa mahdollisten apuvälineiden tai materiaalien hankinnassa. Erityisopetuksen vastuuopettaja voi tarvittaessa myös konsultoida esimerkiksi Oppimiskeskus Valteria tai paikkakunnan perusopetuksen erityisopettajia oppituntien järjestelyihin liittyvissä asioissa. Erityisopettajan voi myös koota esimerkiksi kansion jossa on erityistä tukea tarvitseviin oppilaisiin liittyvää materiaalia ja infoa.

Yksi askel kohti osallisuutta on tietoisuuden lisääminen. Kuten Ikonen (2009) totesi inklusion toteutumisesta, on olennaista oppia ymmärtämään erilaisuutta. Puittinen (2012) on tutkinut oppimäärän yksilöllistämisen toteuttamista käytännön opetustyössä. Opettajien haastatteluissa nousi esille erityisyyteen liittyviä pelkoja ja ennakkoluuloja. Tähän haasteeseen oppilaitos vastasi järjestämällä opettajille keskustelufoorumeita sekä täydennyskoulutusta. Viitasaaren alueen musiikkiopiston opetussuunnitelmatyöryhmässä opettajat ovat toivoneet koulutusta ja tietoa erilaisista oppimisen haasteista. Osalla opettajista ei ole opinnoissaan ollut lainkaan erityispedagogiikan opintoja. Erityispedagogiikan vastuuopettajan tehtävä on huolehtia, että opettajien tietoisuus erityispedagogiikan ja erityismusiikkikasvatuksen eri osa-alueista lisääntyy. Yhteistyötä tekemällä erityisopettajat ja musiikinopettajat voivat saada aikaan osallisuutta ja onnistumisia musiikin saralla kaikille oppilaille. (McCord & Fitzgerald 2006, 46–52.)

Henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman tekemiselle löytyy useita perusteluita. Kaikonenkin (2005) toteaa, että kun oppilaalla on erityistarpeita, saattavat suunnittelu, käytetyt menetelmät ja tavoitteet vaihdella laajasti jonka vuoksi on hyvin tavallista, että oppilaalle luodaan henkilökohtainen opiskelusuunnitelma (Mts., 96–97).

Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän perusteissa (2017) todetaan, että oppimäärää yksilöllistettäessä koulutuksen järjestäjä dokumentoi menettelyt päättämälään tavalla. Henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman tekoa ei edellytetä, vaan todetaan, että oppilaalle laaditaan esimerkiksi tällainen dokumentti yhteistyössä oppilaan ja huoltajan kanssa. (Mts., 16.) Perusopetuksen puolella oppilaalle tehdään pedagoginen arvio silloin kun hänellä on tarve säännölliseen tukeen tai useisiin tukimuotoihin. Oppilaalle järjestettävä tuki kirjataan oppimissuunnitelmaan. HOJKS laaditaan erityisen tuen oppilaalle. Perusopetuksen puolella HOJKSin tulee sisältää seuraavat tiedot: oppilaskohtaiset tavoitteet, pedagogiset ratkaisut, opetuksen järjestäminen, tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut, tuen seuranta ja arviointi. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 67–69).

Kuten haastatteluista kävi ilmi, laaditaan Kuopion konservatoriossa, Resonaarissa sekä Viitasalo-opistossa erityistä tukea tarvitsevalle oppilaalle henkilökohtainen opiskelusuunnitelma. Viitasaaren alueen musiikkiopistolla ei tähän mennessä ole ollut valmista dokumenttia henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laatimiseksi. Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita, perusopetuksen mallia mukailen ja benchmarking-prosessissa esiin tulleiden asioiden pohjalta luotiin Viitasaaren alueen musiikkiopiston henkilökohtainen opiskelusuunnitelmalomake (liite 2). Lomakkeen täyttää oppilas, huoltaja ja erityisopetuksen vastuupettaja lukuvuoden aluksi. Tarpeen ilmetessä kesken lukuvuoden, täytetään lomake viipymättä. Tarpeen mukaan lomakkeen tietoja päivitetään, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa.

On ensiarvoisen tärkeää, että oppimiselle asetetut tavoitteet, suunnitelmat ja tukitoimet on tehty kirjallisena dokumenttina, jotta tavoitteisiin voidaan palata ja niiden toteutumista pystytään arvioimaan. Rönty & Rönty (2007) toteavatkin, että henkilökohtainen oppimissuunnitelma on asiakirja, jota tarkastellaan ja päivitetään säännöllisesti. Silloin se myös ohjaa päivittäistä työskentelyä. (Mts. 326.)

Wiitaunionin arkistonmuodostussuunnitelmassa kuvataan selkeästi, kuinka perusopetuksen puolella HOJKS lomakkeet dokumentoidaan ja kuinka kauan niitä säilytetään. Musiikkiopiston puolella tällaista protokollaa ei vielä ole kirjattu. Tämä asia tulee ratkaista ennen kuin henkilökohtaisia opiskelusuunnitelmia laaditaan. Mahdollisesti tarvitaan arkistonmuodostussuunnitelman päivittämistä. Perusopetuksen puolella erityisestä tuesta laaditaan viranhaltijapäätös. Sellaiseen käytäntöön ei liene taiteen perusopetuksen puolella tarvetta.

4.2.5 Arviointi, tukitoimet ja apuvälineet

Musiikin laajan oppimäärän arvioinnin kohteita ovat esittäminen ja ilmaiseminen, oppimaan oppiminen ja harjoittelu, kuunteleminen ja musiikin hahmottaminen sekä säveltäminen ja improvisointi (Viitasaaren alueen musiikkiopiston opetussuunnitelma 2018). Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmassa kerrotaan arvioinnin tehtävistä ja tarkoituksesta, kts. luku 2.3

Kuten Kuopion konservatoriossa ja Viitasalo-opistossa, myös Viitasaaren alueen musiikkiopistossa oppilasarviointi toteutetaan musiikin laajan oppimäärän arviointikriteerien perusteella suhteutettuna yksilöllisiin tavoitteisiin. Oppilaan päättötodistukseen tulee maininta siitä, että oppilas on opiskellut yksilöllistetyn opetussuunnitelman mukaisesti.

Viitasaaren alueen musiikkiopiston opetussuunnitelmassa sekä instrumentti- että musiikin perusteiden opinnot on jaettu viiteen opintokokonaisuuteen. Ensimmäisessä opintokokonaisuudessa arviointitapana käytetään keskustelua edistymisestä oman opettajan ja huoltajan kanssa. Toisessa opintokokonaisuudessa arviointia tehdään yhdessä oman opettajan ja huoltajien kanssa, sekä vertaisarviointina. Kolmannessa opintokokonaisuudessa instrumenttikohtaisten tavoitteiden saavuttamisen arviointia tehdään itsearviointina, vertaisarviointina ja opettajan kanssa. Neljännessä ja viidennessä opintokokonaisuudessa arviointitapoja ovat itsearviointi, arviointi oman ja jonkun toisen opettajan kanssa omasta esiintymisestä, sekä instrumenttikohtaisten tavoitteiden saavuttamisen arviointi itsearviointina ja opettajan kanssa.

Musiikkikeskus Resonaarin opetussuunnitelmassa arviointimenetelmiksi on mainittu muun muassa sanallinen palaute ja yhteiskeskustelu. Tarvittaessa voidaan hyödyntää myös ääni- ja kuvatallenteita. Näitä keinoja voidaan hyödyntää myös Viitasaaren alueen musiikkiopiston oppilasarvioinnissa.

Viitasaaren alueen musiikkiopistossa uuden opetussuunnitelman työstäminen on arviointikriteerien osalta vielä kesken. Arviointikriteereiden työstäminen aloitetaan opetussuunnitelmatyöryhmässä loppusyksystä 2018. Arviointikriteerien pohjalta johdetaan yksityiskohtaiset arviointitaulut. Nämä arviointitaulut tulevat uuteen Eeppos-oppilastietojärjestelmään, johon siirrytään vuoden 2019 alussa. Yksityiskohtaiset arviointitaulut palvelevat myös erityistä tukea tarvitsevaa oppilasta, sillä opintokokonaisuudet on pilkottu pieniin osa-alueisiin. Näin opintojen suunnittelu ja seuraaminen on helpommin toteutettavissa.

Ohjaus, tukiopeetus ja avustajapalvelut ovat mahdollisia tukitoimia myös taiteen perusopetuksessa. Viitasaaren alueen musiikkiopistossa on tällä hetkellä tarjolla säännölliset viikoittaiset ohjaustunnit, joihin oppilaat voivat halutessaan osallistua. Ohjaustunneille voi osallistua säännöllisesti viikoittain tai oppilaan tarpeiden mukaan. Tunneilla on mahdollista saada apua instrumenttiläksyihin ja musiikin perusteiden tehtäviin tai saada ohjausta sävellysten tekemiseen tai yhteismusisointiin. Ohjaustunnit vastaavat ikään kuin tukiopetusta.

Erytystä tukea tarvitseva oppilas saattaa tarvita avustajaa opetuksessa. Luvussa 3.3 kerrottiin Vimmartin järjestämästä musiikin apuopettajakoulutuksesta. Musiikinopetuksessa avustaja toimii ikään kuin apuopettajana jonka tehtäviä voi olla nuotin näyttäminen, tukisoittaminen, ohjaaminen, säestäminen, materiaalin valmistaminen, opettajan avustaminen, soitinten virittäminen ja kuvionuottitarrojen vaihtaminen. Periaatteessa musiikin apuopettajana voi toimia henkilö, jolla on riittävä musiikillinen osaaminen. Jos oppilas tarvitsee tunnilla avustajaa tai apuopettajaa, on pohdittava mistä sopiva henkilö löytyy.

Vammaispalveluiden käsikirjassa todetaan, että vaikeavammaisen henkilö voi saada vapaa-ajan toimintoihin henkilökohtaista apua. Vapaa-ajan toiminnoiksi luetaan ne toimet, joissa henkilö tarvitsee apua ja jotka eivät kuulu päivittäisiin toimiin, työnteokoon tai opiskeluun. Jos henkilöllä on oikeus henkilökohtaiseen apuun, on kunnan se järjestettävä työn ja opiskelun lisäksi myös muihin toimiin kuten harrastuksiin. (Vammaispalveluiden käsikirja.) Vaikeavammaisen henkilö voi siis saada avustajan tai apuopettajan henkilökohtaisen avun kautta jos sopiva henkilö löytyy. Avustajan tehtävää voi tehdä myös vapaaehtoistyönä. Viitasaaren kaupunki ja Viitasaaren seurakunta ovat käynnistäneet yhteistyöprojektin jossa testataan Munvuoro-verkkopalvelua Viitasaarella. Projektin tavoitteena on paikallisen yhteisöllisyyden edistäminen, asukkaiden osallisuuden lisääminen sekä syrjäytymisen ehkäisy. Munvuoron tavoitteena on vahvistaa sekä apua tarvitsevien sekä heidän auttajien hyvinvointia. (Munvuoro.com.) Avustajan hakeminen soittotunneille ei liene tyypillisin avun kohde tässä verkkopalvelussa, mutta ei lainkaan poissuljettu vaihtoehto.

Kaikkonen (2012) mainitsee Resonaarin kehittämän soittokaveritoiminnan. Soittokaverilla on kyky yhteismusisointiin ja halu sitoutua erityisryhmään kuuluvan musiikin-harrastajan ystäväksi. Käytännössä soittokaveri ja hänen uusi ystävänsä viettävät vapaa-ajastaan aikaa yhdessä musisoiden. Soittokaveritoiminnan myötä omatoiminen musisointi ja harjoittelu lisääntyvät. Myös musiikin harrastamisen motivaatio kasvaa ja musiikkisuhde syvenee. (Mts. 209–210.) Soittokaveri voisi hyvinkin toimia avustajana/ musiikin apuopettajan soittotunnilla. Myös tähän toimintaan olisi mahdollista hakea vapaaehtoisia Munvuoro-sovelluksen avulla. Munvuoro ja soittokaveritoiminta eivät ole tällä hetkellä vakiintuneita käytäntöjä Viitasaaren alueen musiikkiopistossa, vaan ovat potentiaalisia vaihtoehtoja avun järjestämiseksi.

Darrow & Adamek (2012) toteavat, että myös opetustilaan on mahdollista tehdä muutoksia (mts. 88). Tällaisia opetustilaan liittyviä muutoksia, jotka hyödyttäisivät kaikkia oppilaita, voidaan tehdä pienilläkin asioilla. Tällaisia järjestelyitä voisi olla esimerkiksi siirrettävät sermit tai erillinen työskentelytila. Sermit voivat auttaa oppilasta keskittymään tehtäviin ja toista työskentelytilaa voitaisiin käyttää opetuksen eriyttämiseen. Roiha & Polso (2018) listaavat erilaisia keskittymisen tukikeinoja. Niitä ovat esimerkiksi juuri sermit, istuinalustat ja erikoistuolit, työskentelyn jaksottaminen (tiimalasi, Time Timer -kello tai munakello). (Mts. 147.) Tässä lueteltuja välineitä ei Viitasaaren alueen musiikkiopistolle ole vielä hankittu, vaan niitä hankitaan tarpeen mukaan.

Syksyllä 2018 opistolle hankittiin erityismusiikkikasvatuksen oppimateriaaleja muun muassa kuvionuotteja. Viitasaaren alueen musiikkiopistolla on useita loppuvarusteita, joihin voi tarvittaessa hankkia erilaisia sovelluksia joita voidaan hyödyntää erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetuksessa. Jos erityistä tukea tarvitseva oppilas tarvitsee opetuksessaan kuvia, voidaan Papunetin (papunet.net) materiaaleja hyödyntää.

4.2.6 Papun muskari ja oppilasvalinta

Keväällä 2018 Viitasaaren alueen musiikkiopistossa päätettiin ensimmäistä kertaa huomioida erityistä tukea tarvitsevat lapset omana ryhmänään myös varhaisiän musiikkikasvatuksessa. On hyvin suositeltavaa, että mahdollisuuksien mukaan erityistä tukea tarvitsevat lapset osallistuvat tarjolla oleviin musiikkileikkikouluryhmiin, mutta päätettiin myös tarjota musiikkileikkikouluryhmää erityistä tukea tarvitseville lapsille.

Papun muskari: Papun muskari on tarkoitettu erityistä tukea tarvitseville 3-6 vuotiaalle lapsille. Musapiirissä käytetään musisoinnin tukena mm. kuvakortteja, tukiviittomia ja Papu.netin viitottuja lauluja. Ryhmään voi osallistua vanhemman tai avustajan kanssa. Ryhmä kokoontuu tiistaisin Viitasaarella. (Papun muskarin esite)

Papun muskarista tiedotettiin musiikkiopiston Facebook-sivuilla ja internetsivuilla, sekä informoitiin erityislastentarhanopettajia asiasta. Ryhmän osallistujaminimiksi määriteltiin neljä osallistujaa. Ryhmä ei voi olla kovin suuri, sillä on huomioitava, että lapsen mukana on mahdollisesti myös huoltaja tai avustaja. Ryhmän minimimääräksi määriteltiin neljä lasta. Ryhmään ei syksyllä 2018 ilmoittautunut tarpeeksi osallistujia. Tätä ryhmää pidetään kuitenkin opiston tarjonnassa tulevinakin vuosina.

Oppilasvalinnasta ei haastattelussa ollut erillistä kysymystä sillä Viitasaaren alueen musiikkiopistossa ei ole käytössä pääsykokeita. Oppilasvalinnan yksilöllistämiseksi ei siis ole tarvetta. Joissakin opistoissa pääsykokeet ovat käytössä, joten tässä haastatteluista poimitut asiat oppilasvalinnasta. Musiikkikeskus Resonaarissa ei myöskään ole käytössä pääsykokeita, vaan oppilaat otetaan oppilaiksi ilmoittautumisjärjestyksessä. Viitasalo-opistossa oppilaat valitaan hakemusten perusteella. Tarvittaessa voidaan järjestää tutustumiskäynti tai -periodi. Kuopion konservatoriossa on mahdollista toteuttaa yksilöllinen oppilasvalinta. Tällöin oppilas osallistuu valmennusopetukseen, jonka kuluessa opiskelun edellytyksen voidaan todeta. Mikäli valmennus- tai erityisryhmän toimintaan osallistuminen ei ole mahdollista, pyrkijälle järjestetään tutustumisjakso, jonka aikana opiskelun edellytykset arvioidaan yhteistyössä huoltajien ja mahdollisten muiden tukihenkilöiden kanssa.

5 Pohdinta

Tämän työn ensisijainen tavoite oli luoda teoretiedon, tutkimusaineiston, oppimäärän yksilöllistämisen dokumenttien ja opetussuunnitelmatyöryhmän muistioiden pohjalta, benchmarking-prosessia hyödyntäen, toimintamalli oppimäärän yksilöllistämisen toteuttamiseksi Viitasaaren alueen musiikkiopistossa. Jos musiikkiopistoon hakee erityistä tukea tarvitseva oppilas, täytyy musiikkiopistoilla olla suuntaviivat ja työkaluja oppimäärän yksilöllistämisen toteuttamiseksi. Alusta asti ajatuksena oli, että tämän työn tuloksia voidaan hyödyntää muissa musiikkiopistoissa opetuksen yksilöllistämisen kehittämistyössä. Tarkoitus ei ollut luoda yhtä ainoaa oikeaa mallia oppimäärän yksilöllistämisestä, vaan etsiä teoriasta perusteluita valituille ratkaisuille ja benchmarking-prosessin mukaisesti ottaa oppia parhailta esikuvilta heidän parhaista käytänteistään. Musiikkiopistot voivat hyödyntää Viitasaaren mallia heille soveltuvin osin.

Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet antavat oppilaitoksille hyvin vapaat kädet oppimäärän yksilöllistämisen toteuttamiseksi. Ainoat asiat jotka opetussuunnitelman perusteet edellyttävät tekemään on, että oppimäärän yksilöllistämisen mahdollisuudesta annetaan tietoa huoltajille ja yksilöllistäminen tehdään niin, että oppilas voi kehittää taitojaan omista lähtökohdistaan. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa puolestaan on hyvin yksityiskohtaiset toimintamallit opetuksen järjestämiseksi. Tämän eron ymmärtää, sillä oppivelvollisuus on lakisääteinen, taiteen perusopetus puolestaan tavoitteellista harrastustoimintaa. Taiteen perusopetuksen puolella työsarkaa erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetuksen järjestämisessä riittää jatkossakin.

Teoriapohjan tueksi löytyi paljon kirjallisuutta ja tutkimusperusteista tietoa niin erityispedagogiikan kuin erityismusiikkikasvatuksenkin saralta. Sekä teoriapohja, että haastatteluista ja oppimäärän yksilöllistämisen dokumenteista saadut tiedot antoivat vahvistusta sille, että Viitasaaren alueen musiikkiopiston oppimäärän yksilöllistämisen toimintamalliin kirjatut asiat ovat oikeita ja perusteltuja. Haastatteluja ja oppimäärän yksilöllistämisen dokumentteja ei ollut määrällisesti montaa, mutta tämän

opinnäytetyön kannalta aineistoa oli riittävästi parhaiden käytänteiden poimimiseksi. Näiden dokumenttien pohjalta rakennetun mallin toimivuus tulee ilmi ajan kanssa. Kuten jo aiemmin todettiin, kaikkia toimintamallissa esiteltyjä asioita ei ole kokeiltu käytännössä. Jos jokin toimintamallin osa todetaan toimimattomaksi tai jostakin osasta löydetään kehitettävää, on oltava joustava, ja tehtävä tarvittavat muutokset käytänteiden parantamiseksi. Pienen oppilaitoksen etu on se, että voidaan toimia ketterästi ja joustavasti tilanteiden mukaan. Haasteena puolestaan on pienemmät resurssit.

Haastattelun tekeminen sähköpostitse toimi hyvin. Kontakti haastateltaviin oppilaitokseen saatiin luotua hyvin nopeasti ja viestinvaihto oli ketterää. Lähetin kyselyt juuri kesäloman kynnyksellä, jonka vuoksi osa vastauksista tuli vasta syksyllä. Ajatus oli, että tämä toimintamalli olisi kokonaisuudessaan valmis jo lukuvuoden 2018–2019 alussa. Monia asioita kuitenkin oli jo yhteisesti sovittu, vaikkakin tämä kirjallinen lopullinen dokumentti valmistui kesken lukuvuoden.

Tällä opinnäytetyöllä haettiin vastausta kolmeen kysymykseen: mitä musiikin oppimäärän yksilöllistäminen tarkoittaa taiteen perusopetuksessa, kuinka erilainen oppija voidaan huomioida musiikkiopistossa ja kuinka oppimäärän yksilöllistäminen toteutetaan Viitasaaren alueen musiikkiopistossa. Ensimmäisen kysymyksen teemoja pohdittiin opinnäytetyön teoriaosassa. Tiivistettynä vastauksena tähän kysymykseen voidaan todeta, että tavoitteellinen taiteen perusopetus järjestetään erityistä tukea tarvitsevalle oppilaalle yksilöllisten tavoitteiden mukaisesti. Opetussuunnitelman perusteissa annetaan raameja yksilöllistämisen toteuttamiseksi käytännössä. On kuitenkin oppilaitoskohtaista, kuinka käytännön toteutus tehdään. Erityismusiikkikasvatus ja erityispedagogiikka tarjoavat useita helposti toteutettavissa olevia menetelmiä erilaisen oppijan huomioimiseksi. Huomioiminen voidaan tehdä monella tapaa, hyvin pienilläkin asioilla, kuten soittimen tai oppimateriaalin mukauttamisella. Käytännön keinoja erilaisen oppijan huomioimiseksi musiikkiopistossa on esitelty tässä opinnäytetyössä luvuissa 2 ja 4. Neljäs luku antaa konkreettisen esimerkin kaikkiin tässä opinnäytetyössä esitettyihin tutkimuskysymyksiin.

Opinnäytetyölläni halusin myös avata keskustelua erityismusiikkikasvatuksesta sekä edistää erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden osallistumismahdollisuuksia musiikin laajan oppimäärän mukaiseen opetukseen. Erityinen vanhemmuuteni vaikutti vahvasti tutkimusaiheen valintaan, mutta opinnäytetyön tarkoitus ei kuitenkaan ollut palvella henkilökohtaisia intressejä, sillä omat lapseni eivät ole Viitasaaren alueen musiikkiopiston oppilaita. Lavaste (2009) toteaa, on musiikkioppilaitosjärjestelmä alun alkaen luotu palvelemaan erityislahjakkaita lapsia ja nuoria tarkoituksena kouluttaa maahan riittävästi musiikkialan ammattilaisia. Perinteisesti musiikkioppilaitoksilla on ollut oikeus valita oppilaansa musiikillisen lahjakkuuden perusteella. (Mt.) Ajat ovat kuitenkin muuttuneet ja myös taiteen perusopetuksen on aika vastata inklusion periaatteeseen. Väestökadosta kärsivillä paikkakunnilla voi jatkossa olla haaste saada riittävästi oppilaita taiteen perusopetukseen. Jos ja kun musiikkiopistot toivottavat avoin mielin ja rohkeasti erityistä tukea tarvitsevat oppilaat tervetulleiksi, voidaan myös oppilasmäärää pitää ennallaan ja jopa lisätä. Tämä ei kuitenkaan tule olemaan mikään silmänräpäyksessä tapahtuva skenaario, vaan pohjaa pitää luoda yksi askel kerrallaan. Ajattelumallin muutosta tarvitaan etenkin sellaisilla paikkakunnilla, joissa erityistä tukea olevia oppilaita on ollut vain pienessä määrin tai ei ollenkaan. Tarvitaan sekä oppilaitoksen sisäistä, että myös ulkoista ajattelumallin muutosta sekä tiedottamista. Näiden ajatusten tarkoitus ei missään nimessä ole romuttaa taiteen perusopetuksen ydintä tai musiikkioppilaitosten toimintakulttuuria vaan tuoda esille uusia, vähemmän esillä olleita näkökulmia. Tämän opinnäytetyön aihe rajautui taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän mukaiseen opetukseen. Harrastustoiminnan kentällä on myös muita toimijoita, kuten kansalaisopisto ja yhdistykset, vastaamassa erityismusiikkikasvatuksen tarpeisiin.

Tämän opinnäytetyön aihe rajautui niihin toimenpiteisiin, joita musiikkiopistoissa tulisi huomioida erityistä tukea tarvitsevan oppilaan opetuksen järjestämiseksi. Tämän opinnäytetyön luonteva jatkotutkimusaihe olisi esimerkiksi tapaustutkimuksen keinoin kerätä informaatiota siitä, kuinka oppimäärän yksilöllistäminen käytännössä toteutuu uuden opetussuunnitelman valossa. Kuten jo aiemmin totesin, Puittinen (2012) on tutkinut oppimäärän yksilöllistämisen toteuttamista käytännön opetustyössä edellisen opetussuunnitelman ollessa käytössä. Uusia työkaluja oppimäärän yksilöllistämiseksi taiteen perusopetuksessa työstetään jatkuvasti. *Erityistä taiteen*

perusopetusta Helsingissä – hanke kehittää tällä hetkellä toimintamalleja ja pedagogiikkaa erityisille oppijoille suunnattuun taiteen perusopetukseen. Samoin hankkeessa luodaan valmiuksia oppimissuunnitelman laatimiseen. *Inclusive Pedagogy in Arts-Europe*-hanke puolestaan edistää erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten yhdenvertaista mahdollisuutta saada tavoitteellista taidekasvatusta niin Suomessa kuin Euroopassa

Darrow & Adamek (2012) toteavat, että musiikinopettajien koulutuksessa olisi tärkeää huomioida erityismusiikkikasvatuksen teemoja (Mts., 89). Olen heidän kanssaan samaa mieltä. Kun aikanaan opiskelin musiikkipedagogin tutkintoa, tarjolla oli erityispedagogiikan opintojakso. Itse en aikanaan kyseistä opintojaksoa valinnut, sillä olin opiskellut erityispedagogiikkaa edellisissä opinnoissani. Itselleni erityisryhmiin kuuluvien ihmisten kanssa toimiminen on ollut osa elämää pienestä työstä saakka. Kaikille se asia ei kuitenkaan ole niin luontevaa, jos kohtaamisia erityisryhmiin kuuluvien henkilöiden kanssa ei ole ollut. Erityismusiikkikasvatuksen koulutuksia, lähinnä lyhytkursseja ja työpajoja, järjestetään jonkin verran. Kuten Kaikkonenkin (2009) toteaa, on erityisopetuksen tarve kasvanut viime vuosina. Myös taiteen perusopetuksen on syytä olla ajan hermolla ja vastata tähän tarpeeseen.

Oppimäärän yksilöllistämisen järjestelyt ovat täysin mahdollisia toteuttaa. Kysymys on ennemminkin ajattelumallin ja toimintakulttuurin muutoksesta sekä tahtotilasta.

Lähteet

Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.

ArtsEqual-tutkimushankkeen internetsivut. Viitattu 18.1.2019
www.artsequal.fi

Björn, P., Savolainen, H. & Jahnukainen, M. 2017. Oppimisen ja koulunkäynnin tuki – erityisopetusta, ohjausta ja suunnitelmallista yhteistyötä. Teoksessa S. Puukari, K. Lappalainen & M. Kuorelahti (toim.) Ohjaus ja erityisopetus oppijoiden tukena. Jyväskylä: PS-kustannus, 47–63.

Darrow, A-A. & Adamek M. 2012. Music Students with Special Education Needs in School and Community Life. Teoksessa McPherson, G & Welcg G. (toim.) The Oxford handbook of music education volume 2. New York: Oxford University Press. 81–96.

Erityistä taiteen perusopetusta Helsingissä-hankkeen esittely. Viitattu 4.1.2019
<https://www.helsinkimissio.fi/resonaari/kaikkisoittaa/katveestakentalle>

Eskola, J. & Suoranta J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Fadjukoff, P. 2007. Oppimateriaali yksilöllistämisen tukena. Teoksessa Ikonen, O. & Virtanen, P. (toim.) Erilainen oppija – yhteiseen kouluun. Jyväskylä: PS-kustannus, 257–274

From, K. & Koppinen M-L. 2012 Menossa mukana. Tukea tarvitsevan lapsen ja nuoren toiminnallinen osallistuminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hammel, A., & Hourigan , R.M. 2011. Teaching music to students with special needs: a label free approach. New York: Oxford University Press.

Hyytiäinen, M., Kokko, L., Mäki, M. Pietiläinen, E. & Virtanen, P. 2014. Vaikeavammaisten oppilaiden opetus. Esiopetuksesta koulutuksen päättymiseen. Kehitysvammaliitto ry. 3. uudistettu painos.

Hämäläinen, R. & Liias S. & Taarna V. & Valkama A. 2008. Erilaisen oppijan käsikirja. Luvusta lakeihin, kuntoutuksesta keinoihin. Erilaisten oppijoiden liitto ry.

Ikonen, O. 2009. Johdanto: Samanlaisuuden tavoittelusta erilaisuuden kohtaamiseen. Teoksessa Ikonen, O. & Krogerus, A. (toim.) Ainutkertainen oppija. Erilaisuuden kohtaaminen ja ymmärtäminen. Jyväskylä: PS-kustannus. 12–19.

Inclusive Pedagogy in Arts-Europe -hankkeen esittely. Viitattu 5.1.2019
<http://www.kuopionkonservatorio.fi/ipae/>

Jäppinen, P. 2008. Oikeaa opetusta vai askartelua – Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten opettaminen musiikkioppilaitoksissa. Pro gradu tutkielma. Tampereen yliopisto. Musiikintutkimuksen laitos. Viitattu 3.1.2019

<http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-19015>

Kaikkonen Markku. 2009. Erityismusiikkikasvatus. Teoksessa Louhivuori J., Paananen P. & Väkevä L. (toim.). Musiikkikasvatus. Näkökulmia musiikkikasvatuksen opetukseen ja tutkimukseen. Vaasa: Suomen Musiikkikasvatusseura – FiSME ry. 203–218

Kaikkonen, M. Kohti inklusiivista musiikinopetusta. 2013. Teoksessa Jordan-Kilkki, P., Kauppinen, E., Korolainen-Viitasalo, E. (toim.) Musiikkipedagogin käsikirja. Opetushallitus.

Kaikkonen, M. & Laes, T. 2010 Erityismusiikkikasvatus edistää oppimisen tasa-arvoa. Teoksessa Musiikki kuuluu kaikille. Riika, Latvia: SIA E-FORMA. 10–13.

Kaikkonen, M. & Laes, T. Musiikkikasvattaja inklusion ja tasa-arvoisen oppimisen edistäjänä. 2013. Teoksessa Juntunen M.-L. Nikkanen, H., Westerlund H. (toim.) Musiikkikasvattaja. Kohti reflektiivistä käytäntöä. Jyväskylä: PS-kustannus. 105–115.

Kaikkonen, M. Musiikinopetuksen ja kuntoutuksen risteyksessä. 2005. Teoksessa Kaikkonen, M. & Uusitalo K. Soita mitä näet. Kuvionuotit opetuksessa ja terapiassa. Kehitysvammaliitto ry. 75–114.

Kuivamäki, K., Mantere, M., Ruippo, M. & Unkari, J. 2012. Musiikin opetustilojen määrittely. Teoksessa Unkari, J. (toim.) Musiikin opetustilojen suunnitteluopas – Peruskoulu ja lukio. Viitattu 2.1.2019
http://www.ooph.fi/download/143053_musiikin_opetustilojen_suunnitteluopasi.pdf, 34–37.

Laes, T., Juntunen, M-L., Heimonen, M., Kamensky, H., Kivijärvi, S., Nieminen, K., Tuovinen, T., Turpeinen, I., Elmgren, H., Linnapuomi, A. & Korhonen, O. Saavutettavuus ja esteettömyys taiteen perusopetuksen lähtökohtana. ArtsEqual toimenpidesuositus 1/2018. Viitattu 18.1.2019
<https://sites.uniarts.fi/documents/14230/0/Saavutettavuus++toimenpidesuositus+%28PDF%29/9143ee82-6222-433f-9538-0a91009c08ba>

Laki taiteen perusopetuksesta. 21.8.1998/633 viitattu 1.10.2018
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980633>

Lavaste, A-E. 2012. Musiikin erityispedagogiikka – mitä se on? Musiikin erityispedagogiikan osaamiskeskittymä, MEOK. Viitattu 2.1.2019
https://meok.savonia.fi/images/Artikkelit/lavaste_musiikin_erytispedagogiikka.pdf

Lilja-Viherlampi, L-M. (2007). Minunkin sisällä soi! – musiikin ja sen parissa toimimisen terapeutteja merkityksiä ja mahdollisuuksia musiikkikasvatuksessa. Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia 24. Turun yliopisto. Väitöskirja.

McCord, K. & Fitzgerald, M. (2006) Children with Disabilities Playing Musical Instruments. Music Educators Journal, 92(4), 46–52. Viitattu 25.11.2018. <https://janet.finna.fi>, Academic Search Elite.

Metsämuuronen, J. Laadullisen tutkimuksen perusteet. 2006. Teoksessa Metsämuuronen, J. (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Met-help Ky.

Munvuoro- palkitsevaa vapaaehtoistyötä. viitattu 2.1.2019
<http://www.munvuoro.com/>

Nyqvist, A. Vammaisuuden rakentuminen lastenkirjallisuudessa. Teoksessa Vehmas, S. (toim.). 2010. Vammaisuuden kokeminen ja kokemisen vammaisuus. Suomen Vammaistutkimuksen Seuran 2. vuosikirja. Kehitysvammaliiton selvityksiä 7. 42–57

Papun muskarin esite. Viitattu 23.7.2018
http://www.viitasaari.fi/filebank/8807-Papun_muskari.pdf

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2014. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Opetushallitus.

Puittinen, A. 2012. ”Se on oikeesti step by step” – laadullinen tapaustutkimus opetuksen ja oppimäärän yksilöllistämistä musiikkioppilaitoksessa. Pro gradu tutkielma. Itä-Suomen yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Viitattu 3.1.2019
<http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20121108>

Roiha, A & Polso, J. 2018. Onnistu eriyttämisessä. Toimivan opetuksen opas. Jyväskylä: PS-kustannus.

Rönty, S. & Rönty L.-I. 2007. Näin meillä arvioidaan: HOJKS. Teoksessa Ikonen, O. & Virtanen, P. (toim.) Erilainen oppija – yhteiseen kouluun. Jyväskylä: PS-kustannus 323–338

Salo, J. 2009. Musiikinopetusta vai erityismusiikinopetusta? Pohdintoja erityisryhmien musiikinopetuksesta ja musiikinopettajan roolista. Teoksessa Louhivuori, J., Paananen, P. & Väkevä, L. (toim.) Musiikkikasvatus. Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen. Vaasa: Suomen Musiikkikasvatusseura – FiSME ry, 189– 201.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731 viitattu 26.4.2018
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2002. Opetushallitus. Viitattu 27.4.2018
https://www.oph.fi/download/123013_musiik_tait_ops_2002.pdf

Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2017. Opetushallitus. Viitattu 27.4.2018
https://www.oph.fi/download/186920_Taiteen_perusopetuksen_laajan_oppimaa-ran_opetussuunnitelman_perusteet_2017.pdf

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. e-kirja.

Tuominen, K. 2016 Benchmarking-käsikirja. Oy Benchmarkig Ltd.

Vammaispalveluiden käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 2.1.2019
<https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/tuki-ja-palvelut/henkilokohtainen-apu/henkilokohtainen-apu-vapaa-ajan-toiminnoissa>

Vehkamäki, P. & Lahtinen, M. & Tamminen-Dahlman, A. 2013. Julkisuus ja tietosuoja opetustoimessa. Opas koulujen ja oppilaitosten käyttöön. Opetushallitus. Viitattu 30.12.2018

https://www.oph.fi/download/152370_julkisuus_ja_tietosuoja_opetustoimessa.pdf

Vehmas, S. 2005. Vammaisuus: Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. Helsinki: Gaudeamus.

Viitasaaren alueen musiikkiopiston johtokunnan pöytäkirja 11.10.2016

Viitasaaren alueen musiikkiopiston opetussuunnitelmatyöryhmän muistiot 2017 ja 2018.

Viitasaaren alueen musiikkiopiston toimintasuunnitelma 2018–2019. Viitattu 12.12.2018

http://www.viitasaari.fi/filebank/9457-OPISKELIJA_OPAS_2018-19.pdf

YK:n lapsen oikeuksien sopimus. 20.11.1989 viitattu 29.12.2018

<https://www.ykliitto.fi/yk70v/yk/ihmisoikeudet/lapsen-oikeudet>

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista. 27/2016 viitattu 2.1.2019

https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sops-teksti/2016/20160027/20160027_2#idp446676912

Zdzinski, S. F. (2001) Instrumental Music for Special Learners. Music Educators Journal, 87(4), 27–31.

Liitteet

Liite 1. Saatekirje ja haastattelukysymykset.

Hei! Olen Miia Kuusela Viitasaarelta ja suoritan musiikkipedagogi YAMK-tutkintoa Jyväskylän Ammattikorkeakoulussa. Taiteen perusopetuksen uudet opetussuunnitelmat tulevat voimaan 1.8.2018. Opetussuunnitelman perusteissa sanotaan, että yksilöllistäminen voi tarkoittaa tavoitteiden, sisältöjen, opiskeluajan, opetuksen toteuttamistavan, tarvittavien tukitoimien ja arviointimenettelyn yksilöllistämistä.

Opinnäytetyöni aihe on siis oppimäärän yksilöllistäminen taiteen perusopetuksessa (laaja oppimäärä) jossa tarkoitus on luoda Viitasaaren alueen musiikkiopistolle (ti-laaja) toimintamalli oppimäärän yksilöllistämisen toimenpiteistä. Tämä kehittämistyönä luotu malli olisi vapaasti muiden oppilaitosten luettavissa ja käytettävissä.

Olisin erittäin kiitollinen, jos voisitte vastata sähköpostitse muutamaaan lyhyeen kysymykseen oppimäärän yksilöllistamisestä teidän oppilaitoksessanne. Samoin olisin enemmän kuin kiitollinen, jos saisin tutkimusaineistona käyttää oppilaitoksenne oppimäärän yksilöllistämiseen liittyviä yleisiä dokumentteja ja asiakirjoja kuten opetussuunnitelma, HOPS-lomakepohja ym.

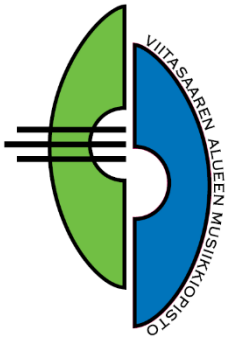
Mikäli ette halua vastata kysymyksiin tai antaa oppimäärän yksilöllistämisen dokumentteja käyttöön, pyydän ilmoittamaan siitä mahdollisimman pian. Jos puolestaan haluatte olla mukana, lähetän teille kysymykset välittömästi. Vastausaikaa kysymyksiin ja dokumenttien toimittamiseen on 30.6.2018 saakka.

Jos asiasta herää mitä tahansa kysyttävää, vastaan mielelläni joko puhelimitse tai sähköpostitse.

Kysymykset:

1. Mitä oppilaitoksenne opetussuunnitelmaan on kirjoitettu oppimäärän yksilöllistamisestä?
2. Uudet opetussuunnitelman perusteet edellyttävät että oppimäärän yksilöllistämisen mahdollisuudesta annetaan tietoa huoltajille. Kuinka oppimäärän yksilöllistamisestä tiedotetaan teidän oppilaitoksessanne?
3. Tarvitaanko erityisopetuksen vastuupettajaa? Jos tarvitaan, mitä hänen tehtävänsä kuuluu?
4. Laaditaanko erityistä tukea tarvitsevalle oppilaalle HOPS? Jos vastaus on kyllä, ketkä sen laativat?
5. Kuinka oppilasarviointi toteutetaan oppimäärän yksilöllistamisessä?
6. Millaisia tukitoimia tai apuvälineitä erityistä tukea tarvitsevalle oppilaalle on oppilaitoksen puolesta käytettävissä?

Liite 2. Lomake: henkilökohtainen opiskelusuunnitelma, Viitasaaren alueen musiikkiopisto.

HENKILÖKOHTAINEN OPISKELUSUUNNITELMA LV. 2018–2019

VIITASAAREN ALUEEN MUSIIKKIOPISTO

Oppilaan nimi	
Pääinstrumentti	
Sivuinstrumentti	
Instrumenttiopettaja(t)	
Musiikin perusteiden opettaja	
Yhteismusisoinnin opettaja	

TAUSTATIEDOT

OPPILAAN VAHVUUDET JA OPPIMISVALMIUDET

OPETUSJÄRJESTELYT JA TUKITOIMET

KESKEISET TAVOITTEET JA SISÄLLÖT

PAIKKA JA PÄIVÄMÄÄRÄ

ALLEKIRJOITUKSET

LISÄTIETOJA

Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma tarkistetaan tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa.

Arviointi tapahtuu suhteessa oppilaan opiskelusuunnitelman mukaisiin tavoitteisiin.

Tieto yksilöllistetystä opetussuunnitelmasta kerrotaan vain oppilasta ohjaaville opettajille

Liite 3. Tiivistelmä oppimäärän yksilöllistämisen toimenpiteistä Viitasaaren alueen musiikkiopistossa.

- Ei pääsykokeita, oppilaat otetaan opiskelijoiksi ilmoittautumisjärjestyksessä.
- Tarjotaan musiikkileikkikouluryhmää erityistä tukea tarvitseville (Papun muskari).
- Nimetään erityisopetuksen vastuuopettaja.
- Tarjotaan opettajille tietoa ja koulutusta erityispedagogiikan aiheista.
- Erityistä tukea tarvitsevalle oppilaalle tehdään henkilökohtainen opiskelusuunnitelma.
- Oppimäärän yksilöllistämisen mahdollisuudesta tiedotetaan ilmoittautumislomakkeessa, jatkamislomakkeessa sekä opiskelijan oppaassa.
- Arviointi tapahtuu suhteessa opetussuunnitelman mukaisiin tavoitteisiin. Päätöto-
distukseen tulee merkintä yksilöllistetystä oppimäärästä.
- Avustajan/soittokaverin löytyminen (vammaispalvelut, Munvuoro-verkkopalvelu).